

Februari 1993, 12e jaargang Nummer 110

Samenlevingsopbouw

Het Landelijk
Centrum Opbouwwerk

Eigentijds Burgerschap

Bevat verslag van het:

Symposium
Opbouwwerk (NHC)

Nieuwsbrief
Opbouwwerk
en Gezondheid

Colofon

- 3. Samenlevingsopbouw.
- 4. PTT-Post als sociale vernieuwingskans?, door Wil van de Leur.
- 5. Je Maintiendrai, door Berry Esselink, *Tweede Kamerlid, (CDA)*.
- 6. KIOSK, door Jos Janssen, *LCO-Zwolle*.
- 9. PROFESSIONEEL, door Gradus Hendriks.
- 10. Het arrangement van de tragiek, Fenny Gerrits.
- 11. Het nieuwe Landelijk Centrum Opbouwwerk, door Wil van de Leur.
- 12. Eigentijds Burgerschap, door Guy van Hooydonk, *NIMO*.
- 13. AANZET, door mevrouw Andela Baur.
- 14. Een wijk die het allemaal zelf doet, uit: *Haagsche Courant/ Het Binnenhof, 5-1-1993*.
- 15. Symposium Opbouwwerk, *NHL*.
- 18. Nieuwsbrief Opbouwwerk en Gezondheid, door Ferne Loos en Kees Stuurup, *WOZON*.
- 20. Symposium Opbouwwerk (vervolg), *NHL*.
- 29. Symposium Opbouwwerk (vervolg)(+ forumdiscussie), *NHL*.
- 35. RAAKVLAKKEN, door Piet Vreeswijk, *Gehandicaptenraad*.
- 36. Wat is de Corona groep?

MO/Samenlevings opbouw is een mededelingenblad van het LCO, van, voor en over de samenlevings- en opbouwpraktijk. Het verschijnt tenminste tien maal per jaar; zes gewone en vier themanummers.

Samenstelling en redactie: Fenny Gerrits (eindredactie), Greet Hettinga, Wil van de Leur en Kees Stuurup.
Administratieve ondersteuning: Sonja Swarts, Patty Schellekens en John Struiken.

Illustratie omslag: de Beurs van Berlage (foto: Beurs van Berlage).

DTP: John Struiken. **Omslag en druk:** Stimio, Meteren. De jaarabonnementsprijs bedraagt f67,50 voor het eerste en f62,50 voor het tweede en verdere abonnementen. Losse nummers kosten f12,50. (Prijzen exclusief portokosten.)

Opzegging van abonnementen dient schriftelijk vóór 1 december te geschieden.

ISSN: 0168-06SX.

Redactie en administratie: Prinsegracht 51, 2512 EX, Den Haag, Telefoon: 070-3804431, faxnummer: 3809973

Het voorliggende nummer is de eerste MO 'nieuwe stijl': **MO/Samenlevingsopbouw**. Volgens een nieuwe opzet, gevuld met een aantal regelmatig terugkerende rubrieken. In 'Je maintiendrai' bij parlementariër Berry Esselink de spits af. In 'Aan zet' een rubriek die wordt gevuld met columns vanuit zelforganisaties is mw. Andela-Baur van de Unie van Katholieke ouderenbonden het eerst aan de beurt. In 'Raakvlakken' ventileert Piet Vreeswijk van de Gehandicaptenraad het een en ander naar aanleiding van de decentralisatie van de AAW. Centraal in deze MO echter, staat de aandacht voor de ontwikkeling van de opleiding en het beroep van opbouwwerkers. Om duidelijk te maken dat opbouwwerk nadrukkelijk zwaartepunt blijft in de nieuwe, verruimde opzet van MO leek het de redactie een goed idee om het verslag van het in september gehouden symposium van de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden in dit eerste nummer op te nemen. Wij hopen dat MO/Samenlevingsopbouw bij u in de smaak valt.

Cartoons: Lex van de Oudeweetering

De redactie

Samenlevingsopbouw

De bijstelling van Mededelingen Opbouwwerk naar Samenlevingsopbouw is voltooid, getuige het eerste nummer dat voor u ligt. Deze her-orientatie is gebaseerd op de ontwikkelingen in het opbouwwerk, die zich manifesteerden op de Conferentie Samenlevingsopbouw & Samenlevingsvraagstukken (april 1991): het is een reactie op een veranderende werkelijkheid. De opbouwwerker is geen solist meer: zijn werkzaamheden bestaan uit het met en vanuit het perspectief van bewonersorganisaties en andere strevende groepen aangaan van samenwerkingsverbanden met allerlei instanties en organen om samenlevingsvraagstukken aan te pakken van allerlei aard. Het opbouwwerk levert weliswaar een specifieke, maar ook beperkte bijdrage. Daarom werden ook representanten uit allerlei andere sectoren uitgenodigd ter Conferentie.

Bovenstaande tendens heeft gevolgen voor het hele opbouwerveld en dus ook voor het vakblad voor opbouwwerkers. Er was in voorgaande edities al iets te merken van een verbreding van het aandachtsveld. De conferentie echter, biedt een concrete aanleiding en een uitgangspunt voor de herijking van het blad naar vorm en inhoud. Vanuit de gedachte dat opbouwwerk een specifieke, maar ook beperkte bijdrage levert aan processen van samenlevingsopbouw ligt het voor de hand aandacht te besteden aan andere actoren en disciplines die op het terrein werkzaam zijn. Jo Boer schreef in 1970, in de nog steeds gezaghebbende publicatie 'Opbouwwerk' het volgende:

"Sinds 1960 heeft een geheel nieuw woord op dit gebied zijn intrede gedaan: Samenlevingsopbouw. Een naar onze mening zeer goed Nederlands woord voor 'werken aan de samenleving' in algemene zin. Dit woord drukt precies uit, waar het om gaat: opbouw (figuurlijk gebruikt ter aanduiding van een gestructureerd ontwikkelingsproces) van de samenleving. Het is voor ieder verstaanbaar.

Het begrip geeft evenals het Amerikaanse begrip 'community organization' een functie zowel als een terrein aan. Men kan spreken van

processen van samenlevingsopbouw, van werkvormen en activiteiten op het terrein van de samenlevingsopbouw. Het geeft duidelijk het object aan, waarop de activiteiten zich richten (de samenleving) en de reikwijdte van dit object strekt zover, dat desgewenst alle sectoren van het welzijnsbeleid hieronder kunnen vallen. Het is een nieuw woord voor een nieuwe zaak, het heeft geen verleden, is onbelast."

En verderop in het boek identificeert zij het (toenmalige) opbouwwerk meer met 'community development', en 'community organization' met 'samenlevingsopbouw'. Volgens haar is het Amerikaanse 'community organization'-proces zeer sterk gebaseerd op eigen initiatieven van de burgers uit een samenleving.

Samenlevingsopbouw en sociale vernieuwing verdragen elkaar dus goed. Immers de sociale vernieuwing is ook gericht op het versterken van het draagvlak van de burger, teneinde deze initiatiefrijker te (kunnen) laten zijn. Dit is hard nodig om de burgerrechten ten volle te kunnen benutten en om behoorlijk weerwerk te geven aan allerhande ambtelijke structuren.

Op steeds meer leefgebieden verliezen burgers hun autonomie, vanwege dubieuze, onnodig ingewikkelde regelgeving. Een grondig proces van samenlevingsopbouw is noodzakelijk om mensen zover te krijgen dat ze beseffen dat de staat geen regels op kan stellen, op maat toegesneden voor iedere burger in iedere denkbare omstandigheid. Burgers moeten de ruimte krijgen zelf keuzes te maken, teneinde zelf in staat te zijn de eigen prioriteiten in het leven te bepalen. Dit kan alleen indien de overheid zich terugtrekt uit een aantal zeer persoonlijk bepaalde levenssferen van mensen. Mensen moeten meer zaken zelf regelen, via zelfgeformde 'collectiviteiten'. Het komt in feite neer op een proces van 'herdemocratisering'. Iedere democratie laat per definitie ruimte voor het ontstaan van dominerende belangengroepen en oneigenlijk bepaalde normen. Zo af en toe moet daar dus de bezem door, maar dit is slechts mogelijk indien mensen zich bewust zijn van

hun rol en mogelijkheden in de samenleving. Daar ligt het grote belang van een gezonde infrastructuur van instellingen die zich bezig houden met samenlevingsopbouw, en specifiek: opbouwwerk.

MO/Samenlevingsopbouw stelt zich ten doel om, als vanouds, de ontwikkelingen in dit veld en de sociale omgeving hiervan (zijnde de samenleving als geheel) zo goed mogelijk te volgen.

┘

PTT-Post als sociale vernieuwings-kans?

door Wil van de Leur

Dezer dagen kon in de dagbladders kennis genomen worden van het besluit van PTT-Post-Nederland om te starten met een experiment. Gegeven het perspectief van een afnemend volume aan "brievensbusvoer" vond Tante Pos de thuiswerker-postbode" uit. Het achtenswaardige beroep van postbesteller komt door de teruggang in kwantiteiten post op de tocht te staan. De voors-hands experimentele "thuiswerker-postbode" is iemand die de in eigen wijk te bezorgen post "thuis-bezorgd" krijgt, waarna de eigen wijk gelopen kan worden. Deze interventie zal niet onmiddellijk tot banenverlies voor postbestellers leiden; zij hebben een goede rechtspositie en "geleidelijke invoering" ervan houdt in dat een en ander via de zogenoemde "natuurlijke verloop"-variant ook pijnloos kan.

Geheel nieuw is de postale uitvinding evenwel niet. Twintig jaar geleden deed het Leeuwarder opbouwwerk deze "uitvinding" ook al, zij het -uiteraard- vanuit opbouwwerk-perspectief. Geconfronteerd met de lage-inkomens en werkgelegenheids-problematiek in metname de oude arbeiderswijken was het Leeuwarder opbouwwerk voortdurend in de slag om materiële verbeteringen en samenlevingsopbouw-perspectieven aan elkaar te koppelen.

Eén van de resulterende inventies was het voorstel de postbezorging in de buurten en wijken -in eerste aanleg experimenteel -in handen van de buurt- en wijkorganisaties te leggen. Daarmee zouden uitgaande van voortzetting van de kwalitatief hoogwaardige PTT-dienstverlening twee doelen gediend moeten worden:

- (Bij)verdienste voor metname vrouwen in de buurten en wijken.
- Inkomsten voor de buurt- en wijkorganisaties.

Het concept ging er van uit dat er een contract gesloten zou worden door de bewoners-organisatie met de PTT enerzijds en met een beperkt aantal buurtvrouwen-bezorgers anderzijds, die (roulerend en bij ziekte etc. onderling vervingend) borg zouden staan voor een adequate bezorging.

Uitgangspunt was voorts dat de

PTT dagelijks de buurt- of wijkpost af zou leveren bij het buurt- of wijkcentrum, alwaar ook het "transport-middel" voor bezorg(st)ers geborgen zou zijn. Tevens zou erin voorzien worden dat te grote pakjes en stukken die een bijzondere ontvangst-behandeling (tekenen, resp. betalen) zouden vergen ook altijd gedurende een uur per avond aan het buurt- of wijkcentrum af te halen zouden zijn voor buurt- en wijkbewoners die overdag ten tijde van bezorging niet thuis waren (brieven in de bus).

Dit idee werd losjes aan de regionale Postale BoBo's voorgelegd en ontmoette een positieve bejegening: een experiment was bepaald niet ondenkbaar.

Vervolgens werd de zaak voorgelegd aan een tweetal bewonersorganisaties in (onderscheiden) wijken. De discussies van de bewoners-kaders liepen er op uit dat het experiment niet werd aangegaan. Want uiteindelijk (en deels waren de discussies fel) was de overheersende conclusie dat een dergelijk project weliswaar bepaalde voordelen opleverde, maar dat zwaarder woog dat de invoering hiervan reguliere postbode het brood uit de mond zou stoten: einde zaak.

Interessant is dat het actuele PTT-voorstel-ingegeven door de kwantitatief-postale-prognostica- deels overeenkomt met het eertijds Leeuwarder opbouwwerk-voorstel, te weten: het kiezen van "lokatie" in de

buurten en wijken.

Voor een deel is dat op zich al positief: vanuit het perspectief van samenlevingsopbouw wijst het opbouwwerk als sinds jaar en dag op het feit dat allerlei functies en taken uit de dagelijkse leef- en woon-omgeving zijn "weggezogen", waardoor er in de "dagelijksheid" voor veel mensen te weinig aanhechtings- en kristallisatie"-mogelijkheden voor de zogeheten "socius" overblijven en ook persoonlijke verantwoordelijkheid geen gezicht meer kan krijgen.

Vanuut sociaal vernieuwingsperspectief is evenwel de benadering die het Leeuwarder twintig jaar geleden koos interessanter: enerzijds omdat daarmee veel meer reliefs gegeven wordt aan het eindelijk weer eens iets "in de poot" krijgen en verantwoordelijkheden te kunnen nemen in relatie tot een voor de bewoner relevante functie, alsook daaruit nog een zekere verdienste te kunnen halen.

Anderzijds omdat het "gedeelde" dat besloten zat in het opbouwwerk-voorstel ook borg staat voor een "bezorg-garantie" die de solo-thuiswerker-besteller die Tante Pos thans wil introduceren niet kan bieden.

Wellicht toch een interessante optie voor bewonersorganisaties en stedelijke overleggen daarvan om dat "oude" balletje eens op te werpen bij de postale districts-bazen.

"om de hoek"

door Berry Esselink, Tweede Kamerlid (CDA)

Het begon zo aardig, sociale vernieuwing, alles zou anders gaan. Regeltes die hinderlijk zijn gingen we terzijde schuiven. Iedereen kon meedoen. Werd ook uitgenodigd. Aan de kant blijven staan was niet langer geoorloofd. De mensen die al jaren trouw werkten in de straat, in de buurt, zij kregen vanaf nu hulp van velen.

Sociale vernieuwing als drager van een veranderingsproces in de samenleving is op veel plaatsen gelukt. Het had daar ook anders mogen heten. De naam is slechts vlag. In dorpen en steden is veel concreet gebeurd. Herorientatie op de manier waarop burgers worden uitgenodigd verantwoordelijk te zijn. Zorg te aanvaardden voor hun directe omgeving.

Betrokken zijn op de mensen om je heen wordt weer normaal, wordt de regel. Er mede zorg voor dragen dat je straat leefbaar blijft is niet gek. Samen er een zaterdagmorgen tegenaan om het plantsoentje op de hoek op te ruimen. Dat soort dingen lukken weer, ook in de stad. Wij zijn als maatschappij eigenlijk veel dank verschuldigd aan de Gidsen die in de barre tijd dat dit soort activiteiten niet normaal waren toch zijn doorgedaan. Aan de vele vrijwilligers in de sport, in het club- en buurthuiswerk, in kerken, in de informele zorg. Sociale vernieuwing hoefde niet uitgevonden. Bestond al en kon voortbouwen op dergelijke activiteiten.

Moderniseren, dat wel. Geen restauratie, maar echte vernieuwing. Dat betekent dus ook dat de zeggenschap over activiteiten komt te liggen bij de deelnemers, mondige mensen die weten wat ze willen. Die plezier beleven aan het samen doen en die lol niet laten vergallen door tegenwerking van bureaucratie.

Moderniseren, dat wel. Geen restauratie, maar echte vernieuwing. Dat betekent ook dat je er consequent op let dat ieder die wil ook meedoet. Uitgenodigd wordt dus. Nadrukkelijk en bij herhaling als de

eerste reactie afwerend is. Appelerend aan de vaardigheden die mensen wel hebben als ze het af laten weten, omdat ze 'daar' niet goed in zijn.

Of omdat ze er geen tijd voor hebben. Of omdat ze al belasting betalen en dus vinden dat de gemeente er voor moet zorgen. Die mensen zijn jaloers te maken met het enthousiasme, het plezier van hen die wel meedoen. Niemand vindt het leuk aan de kant te staan als het gaat om een leuke activiteit. Dat het leuk is moet dus iedereen weten. Zodat men weet wat men mist.

Het is ronduit hartverwarmend om te zien hoe in een zeer groot aantal plaatsen sociale vernieuwing functioneert als drager van samenlevings-nieuwe-stijl. Hoe men ideaal en werkelijkheid heel praktisch met elkaar verbindt en doet. Zonder veel omwegen aan de slag gaat. En daardoor helpt veiligheid te beiden aan hen die zich onveilig voelen. Mensen laat voelen dat ze gewenst zijn, hier en nu. Door ze te betrekken en niet te negeren.

Dan de politiek. Op rijksniveau hebben regering en parlement niets nagelaten van een goed idee een probleem te maken. Wie kennis neemt van het ontwerp van Wet op de Sociale Vernieuwing verkramp. Met reeksen regels worden medeoverheden geketend aan de departementen. Financiële koorden van gisteren worden vervangen door verse nieuwe. Er mocht eens een lijntje breken. Voor mensen die wil-

len geloven in maatschappelijke vernieuwing en in de vitaliteit van de samenleving op alle niveaus van het samenleven is het daarom beter die wet maar niet open te slaan. Als het ooit een Wet wordt gewoon links laten liggen. Aan de rechterzijde van de Wet kun je er vermoedelijk niet langs.

Ook op gemeentelijk niveau kan men er trouwens wat van. Wethouders en bureaucraten die hen terzijde staan willen weten dat ze er zijn. Ten goede, dat komt voor. Maar het kan ook anders. Initiatieven smoren in de kiem als ze niet ten gemeentehuze geboren zijn. Laat je ook daardoor niet kisten!

Onze Europese samenleving kraakt opnieuw in zijn Europa. De Balkan, Centraal- en Oost-europa zijn ontredderd. Mensen wordt onrecht aangedaan. Velen worden van huis en haard verdreven. Tot in onze lage landen toe. Gastvrijheid is dan geboden. In zo'n tijd kan geen goedwillende burger gemist. Het front is dan om de hoek. Bij u in de buurt. In het trappenhuis waar u woont. Maatschappelijk opbouwwerk kan mensen helpen dat te zien.

KIOSK

door Jos Jansen, LCO (Zwolle)

Met vereende krachten aan het werk,

DOEN, jaargang 6 nr. 52, december 1992.

Het project Intensieve Traject Begeleiding (ITB) richt zich op werklozen die niet makkelijk op eigen houtje aan een baan komen. Langdurig werkloze allochtonen, herintredende vrouwen en oudere werklozen behoren tot de doelgroep.

Het bijzondere van ITB is dat sociale diensten en arbeidsbureaus het project gezamenlijk uitvoeren. De sociale diensten selecteren uit hun bestand werklozen die voor het project in aanmerking komen, houden gesprekken met hen en verwijzen ze door naar de ITB-consulent die in dienst zijn van arbeidsbureaus. Hierbij zijn dagelijkse contacten tussen medewerkers van sociale diensten en arbeidsbureaus essentieel. En ook bijzonder want tot nu toe werkten de instanties nogal eens langs elkaar heen.

ITB past in de filosofie van het kabinet Lubbers dat "activering van het arbeidsmarktbeleid" nastreeft. Met andere woorden: werklozen meer achter hun broek aan zitten. Jarenlang informeerde de sociale dienst werkzoekenden hoe ze aan een uitkering moesten komen, maar vergat ze te vertellen hoe een baan te vinden. Actieve benadering van werkzoekenden werpt duidelijk vruchten af. Honderden mensen zijn al via banenpool en JWG aan werk geholpen. Maar bij ITB gaat het in de eerste plaats om toeleiden naar reguliere banen.

Een verdergaande samenwerking tussen arbeidsbureaus en sociale diensten is onontbeerlijk. Het mag niet bij één project blijven. Want beide streven toch naar hetzelfde: banen vinden voor klanten. Het ITB is daarbij een "voertuig op weg naar perfecte samenwerking in het belang van de cliënt".

Het ITB is wel het zwaarste instrument om werklozen aan een baan te helpen. Mensen die dat zonder intensieve begeleiding nooit zou kunnen. Het gaat soms om cliënten die al langer dan tien jaar werkloos zijn. Met die mensen moeten eerst lange gesprekken gevoerd worden voordat ze ook maar aan zoiets als ITB kunnen gaan denken.

Tenslotte is het maar de vraag of ook niet die "begeleiding op maat" de arbeidsmarkt in staat zal zijn al die cliënten op te nemen omdat er misschien "stomweg te weinig geschikte banen te vergeven zijn". Op beleidsniveau vindt men dat de sociale dienst en het arbeidsbureau dichter bij elkaar zouden moeten zitten. Bij voorkeur in hetzelfde gebouw. Op termijn wordt zelfs een fusie niet uitgesloten. Verdergaande vormen van samenwerking zijn bepalend voor het succes van het arbeidsmarktbeleid en dus voor de positie van de mensen waar het uiteindelijk om gaat.

Een huurdersvereniging oprichten, hoe doe je dat? Woonpeil, jaargang 9, november 1992.

Aan de oprichting van een huurdersvereniging gaat het nodige vooraf. Vaak bestaat er al een initiatiefgroep of een aantal bewonerscommissies. Deze kunnen het voorbereidende werk doen dat begint bij het nadenken over de opbouw van de nieuwe vereniging, die vastgelegd wordt in ontwerp-statuten. De Woonbond (te Amsterdam) beschikt over verschillende modellen van ontwerpstatuten voor huurdersverenigingen, die men aan de eigen situatie kan aanpassen.

Als de statuten klaar zijn (en de initiatiefgroep haar achterban daarover geraadpleegd heeft) volgt het vastleggen van de akte (f. 350,-) door een notaris. De bestuurders van een vereniging "met volledige rechtsbevoegdheid" zijn verplicht hun vereniging te laten inschrijven (f. 60,-) in het verenigingenregister van de Kamer van Koophandel. Zolang dit niet is gebeurd blijven de bestuurders hoofdelijk aansprakelijk voor de verplichtingen die de vereniging is aangegaan.

In de statuten staat wat het doel van de vereniging is, hoe de zeggenschap van de leden geregeld is en op welke wijze bestuursleden benoemd en ontslagen worden. Alleen de belangrijkste zaken worden in de statuten geregeld. De statuten mogen niet strijdig zijn met het Burgerlijk Wetboek. Meer gedetailleerde afspraken staan in het huishoudelijk reglement. Deze kan eenvoudiger en zonder kosten

aangepast of gewijzigd worden maar dient wel goedgekeurd te worden door de algemene ledenvergadering.

Heel wat huurdersorganisaties kennen een opbouw van bewonerscommissies per buurt of per complex woningen, en een overleg van die commissies per verhuurder of per gemeente. Moet je die structuur nu loslaten als er een huurdersvereniging gevormd wordt? Liever niet, omdat het huurderswerk in de wijken de basis vormt voor de opbouw van een sterke organisatie. Die structuur kun je aanhouden en in de statuten vastleggen. Je kunt bv. afspreken dat de leden een deel van de bestuursleden kiezen, en dat een aantal bestuursplaatsen gereserveerd wordt voor de vertegenwoordiging vanuit bewonerscommissies. Er is ook een constructie mogelijk dat afgevaardigden van bewonerscommissies als het ware een verenigingsraad vormen van de vereniging.

Alle leden hebben stemrecht op de algemene vergadering. Over het algemeen zullen alleen huurders uit het werkgebied van de vereniging lid kunnen worden. Ook is het mogelijk het lidmaatschap open te stellen voor anderen. Zo zijn er verenigingen die bewust aansturen op een lidmaatschap van gemeenteraadsleden. Daarmee beogen zij hen bondgenoot te maken van de huurdersbelangenvereniging. Leden moeten ook contributie betalen, veelal vanérend tussen de f. 10,- en f. 25,- per jaar, afhankelijk van de kosten die de vereniging maakt en de andere inkomsten. Sommige verenigingen kennen een juridisch fonds of actie-fonds, waaruit de kosten voor juridische procedures of andere acties worden betaald.

Het publieke ongenoegen, Ben Knappen, NRC Handelsblad, 12-9-1992.

Ogenschijnlijk hebben we te maken met een samenleving vol betrekkelijk gelukkige mensen met betrekkelijk stimulerende bezigheden en hobby's. Waarschijnlijk is er echter een dieper liggende publieke afkeer van de publieke zaak. Opkomstpercentages bij verkiezingen dalen al geruime tijd, het ver-

trouwen in de overheid is geringer dan sinds decennia het geval is geweest en referenda en opiniepeilingen laten een groeiende behoefte zien om de politieke elite een dreun te geven. Premier Lubbers signaleerde recentelijk een "publiek chagrijn".

Er is sprake van een moeilijk exact te omschrijven soort radeloosheid. Wat het precies is weet niemand. Het zijn nu vooral de burgers zelf die het ongenoegen ventileren. Die burgers roepen tegen hun politici dat het tijd wordt om wat te doen, maar tegelijkertijd is elke consensus over doel en richting afwezig, zodat de burger vooral zijn eigen hulpeloosheid etaleert en de arme politicus daarvoor de rekening laat betalen. Want die politicus doet niets en als hij iets doet, is het mis, want het is nooit goed.

Er bestaat inmiddels een algemeen aanvaarde wijsheid die zegt dat de afstand tussen burger en politiek te groot is geworden; niet alleen in Nederland maar ook in andere westerse landen.

Op zich is dat laatste een komische vaststelling want in Nederland zijn er weinig terreuraanslagen, lopen politici vrij rond, gaan ze zaterdag zelf naar de bakker en vangen soms zelfs hun eigen dieven.

Eigenlijk is het omgekeerd: er bestaat geen afstand tussen burgers en politici. Ze zijn beiden het gevoel van richting en regie kwijt. Beiden vermoeden ze dat niemand in de staat overzicht heeft op grond waarvan afwegingen kunnen worden gemaakt en knopen doorgehakt. De klaagzang over de afstand tussen kiezer en gekozenen is in werkelijkheid een eufemisme voor collectieve verlamming.

Dat komt niet door een steeds complexer wordende samenleving en burgers die de onderwerpen en taal van politici niet meer kunnen volgen, want zodra iets er werkelijk toe doet is het in een democratie meestal niet ingewikkeld meer. Vijf jaar ingewikkeld gegoochel met formuleringen kon bv. niet verhinderen dat het beslissende debat over de plaatsing van kruisraketten zonneklaar was.

Het gevoel van collectieve verlamming komt veeleer voort uit het feit dat Nederland wordt begeleid - niet

geleid - door een reusachtige amorfe bureaucratie van departementen, adviesraden, publiekrechtelijke instellingen en belangenorganisaties. Wie maar een beetje de gang van zaken bij de WAO heeft gevolgd, kan zich daar iets bij voorstellen. Over het algemeen combineren de diverse instanties ieder voor zich goede bedoelingen met lijfsbehoud. Aan het hoofd ervan staat eigenlijk niemand al is er in elk gebouwtje wel een directievleugel of zo, maar die beheert doorgaans de lopende zaken, niet de richting waarin gelopen wordt. De nachtmerrie van Max Weber van een eeuw geleden lijkt werkelijkheid te zijn geworden. Een bureaucratie kent geen loyaliteit jegens personen maar jegens instellingen en beoefent die loyaliteit op basis van opvattingen over cultuurwaarden.

Het probleem is dat een mooie democratie (in de praktijk, red.) leidt tot lelijke democratiseringen en die democratisering produceert haar eigen bureaucratie, die vervolgens de druk van de democratie tracht te weerstaan. Arrangementen nemen de plaats in van debatten, gemanipuleerde consensus de plaats van fair conflict. De macht is zoek. Een bureaucratie kan niet leiden, maar alleen heersen en dat ook nog anomie. Als er dingen misgaan, laten evaluatierapporten achteraf dan ook steevast zien dat er iets mis was met de "politieke en ambtelijke cultuur". Individuele verantwoordelijkheden zijn amper te traceren, zijn er simpelweg vaak niet meer. Een overal aanwezige bureaucratie verspreidt dodelijk gif in twee richtingen: voor een nieuwe generatie verstikt zij het gevoel dat democratie ertoe doet. Alles is geregeld, geordend, in procedures gegoten en tot dossiers gereduceerd. Voorts ontneemt zij staatsburgers de kans om politiek leiderschap te ontwikkelen. Een verstikkend vergadercircuit heeft zich als een dinosaurus midden in vele instituten gevestigd. Charisma ketsf af op de bureaucratische onbeweeglijkheid, het type politicus dat bovendrijft is dat van de bureaucratie.

Grote groepen mensen zijn niet langer in staat begrip op te brengen voor de waarden van de samenle-

ving waarin ze leven, ze haken af. De zogenaamde calculerende burger is een fraai eufemisme dat de bureaucratie zelf voor dit verschijnsel heeft uitgevonden. Het betekent dat er grote groepen burgers bestaan die het sociale contract niet meer accepteren, dat aan het hele stelsel ten grondslag ligt. Voor de calculerende burger is het geen sociaal contract meer, maar een winkelpassage, waar je op de koopjes moet letten. Veel Nederlanders stappen vrolijk met twee gezichten door het leven, ze zijn volop bereid een financieel offer te brengen voor uikeringsgerechtigden en collectieve voorzieningen, maar maken de staat tegelijk geld afhandig, zo bleek uit een uitvoerig onderzoek van InterView vorig jaar voor de Volkskrant. Alle statistisch materiaal bevestigt wat iedereen weet, namelijk dat het woord "kleine criminaliteit" een eufemisme is voor een door grote groepen niet langer geaccepteerd verschil tussen mijn en dijn. Een hele generatie criminologen goochelt met begrippen en cijfers om dit fenomeen te relativiseren, in werkelijkheid wordt daarmee slechts machteloosheid gemaskeerd. Op straat kent iedereen de firannie van de kleine crimineel die vrijuit gaat als hij inbreekt of een fiets of autoradio steelt. Toen in 1990 een groot onderzoek zoïets ook aantoonde en bovendien bevestigde dat wat Europa betreft de kans om slachtoffer van criminaliteit te worden in Nederland vrij hoog was, werd het onderzoek door de sociaal-juridische bureaucratie de grond in geboord. Het arrangement verdraagt het niet wanneer het wordt geconfronteerd met de simpele waarheid dat het de primaire staatstaak, recht en orde, niet naar behoren vervult. Dat ligt dan aan de burger wiens gevoelens kennelijk niet in orde zijn. De burger calculeert ondertussen verder: koop ik een fiets of steel ik 'm ook maar? Eenvoudige remedies tegen een dreigende verpulvering van collectieve verantwoordelijkheid zijn er niet. Er zijn geen normgevende instellingen zoals kerken, politieke partijen, universiteiten. Ook media kunnen die rol niet vervullen. Hoe vaak komen media ook niet verder dan doorgesleuk van alle instelling-

gen en instanties. Dagelijks bijna wordt het publiek beschoten met alle mogelijke cijfers en prognoses. Voor elke redenering echter valt praktisch cijfermateriaal te rangschikken, waarmee grote menselijke kwaliteiten zoals subtiliteit, intuïtie en gezond verstand worden gemaltraitéerd door de lagere waarden van de computer en de bureaucratie. Probleem blijft dat het niet tot overzicht en inzicht leidt op grond waarvan burgers hun oordelen kunnen vormen en hun normen definiëren. Blijft dus de vraag: hoe valt het risico te bestrijden van een samenleving waar iedereen achter een dun, afbrokkend laagje vernis lak heeft van de computer en de bureaucratie. Probleem blijft dat het niet tot overzicht en inzicht leidt op grond waarvan burgers hun oordelen kunnen vormen en hun normen definiëren. Blijft dus de vraag: hoe valt het risico te bestrijden van een samenleving waar iedereen achter een dun, afbrokkend laagje vernis lak heeft van de computer en de bureaucratie?

Elke regio in West-Europa, ook de regio Nederland, zal collectieve prioriteiten moeten formuleren, ook al is het begrip "collectief" dan geen mode meer. Krachtsinspanningen zijn nodig op elk denkbaar gebied van wat vroeger zo mooi Openbare Werken heette. De strijd tegen geto-vorming aanbinden: niet door af en toe een zak geld over de schutting te gooien, maar door actie: behuizing, goede scholen, schone straten, stadsvernieuwing. Wie weet wat hij wil kan gevestigde arrangementen trotseren. De politicus die weet hoe nuttig het is om capabele onderwijzers in achterbuurten te plaatsen, kan hun een fatsoenlijk salaris betalen met alle onmogelijkheden en mopperende Abva-Kabo's en Abops van dien Havo-vier was niet alleen een bekroonde televisiedocumentaire, maar het is ook en vooral een tragedie van jeugdige en professionele doelloosheid, waarover het grote stilzwijgen schijnt uitgebroken. Openbare Werken betekent ook: arrestatie en constructieve bestraffing van kleine en grote dieven, simpelweg omdat stelen niet mag. In zoverre moet de staat als vertegenwoordiger van het collectief wel degelijk normen toepassen. Niet dat het niet gebeurt, maar te weinig om als collectieve wilsuiting overtuigend te zijn.

Openbare Werken betekent ook een sanering van de verzorgingsstaat. Zachte heelmeeesters maken stinkende wonden en zonder overtuigende sanering ontweekt iedereen zich tot calculerende burger

waardoor de grootste collectieve verworvenheid van deze eeuw, namelijk het financiële vangnet voor gedupeerde medeburgers, aan verloedering wordt prijsgegeven.

Dit alles klinkt een beetje naïef en met een paar ironiserende, relativerende trefwoorden is alles ook weer zo weg te wuiven. Politieke partijen kunnen revitalisatie ieder met hun eigen accenten ongetwijfeld beter verwoorden, maar zonder het begin van een diagnose en een formulering van doelstellingen en bijpassende ofers wordt een proces van verlamming slechts voortgezet en verpulvert resterende burgerzin. De vraag is of het kan, of een samenleving zich uit een statisch-bureaucratisch welvaarts-arrangement kan bevrijden. Kunnen politici zich aan de nachtmerrie van Max Weber onttorstelen of betekent dat politieke zelfmoord? Kunnen zij nog de eigenschap tot gelding brengen die Weber essentieel vond, namelijk de hartstocht, of liever: de fascinatie voor de grote uitdaging? Kunnen partijen de agenda nog beïnvloeden of zijn zij tot pappen-nathouden gedoemd. Of leidt het publieke ongenoegen - misschien niet primair in Nederland maar in landen als Frankrijk, Duitsland en Italië - tot nog onvermoede radicale veranderingen?

De politiek waait op het ogenblik de wind van het publieke ongenoegen in het gezicht. Een democratie bestaat in de woorden van Thomas Jefferson, bij de gratie van de vaardigheid om aan de burgers' middelen te onttrekken ten bate van min of meer algemeen aanvaarde collectieve doeleinden. Hier gaat de schoen wringen als dit publieke ongenoegen blijft en doeleinden niet worden geïdentificeerd.

Aleen maar peptalk, hoe nieuw en sociaal is de sociale vernieuwing? K. van der Wiel, Intermediair, 25-9-1992.

In de landelijke politiek lijkt het vuur van de sociale vernieuwing gedoofd. Inmiddels begint ook op gemeentelijk niveau de animo te tanen.

Toch is het onjuist om te veronderstellen dat sociale vernieuwing tot

nu toe geheel aan de burger voorbij is gegaan. Integendeel, de uitkeringsgerechtigde is de afgelopen jaren op een heel andere toon benaderd. Veel Sociale Diensten zijn "hard" geworden en gaan daar prat op. De werkloze moet geactiveerd worden. Alleen heeft de overheid daarbij tot nu toe weinig meer te bieden dan peptalk.

Bij sociale vernieuwing ging het om "bestrijding van achterstandssituaties" en "aanpak van de verkoking van het overheidsapparaat". Voor een belangrijk deel ging het om een bestuurlijke operatie: decentralisatie van rijkstaken naar de gemeenten en reorganisatie van diensten. Het is geen concreet plan. De gemeenten moeten zelf maar een oplossing verzinnen voor zaken als het "ene loket" en de "integrale aanpak" van maatschappelijke problemen.

Daarnaast is de sociale vernieuwing ook veel oude wijn in nieuwe zakken. Het gros van de maatregelen die het etiket sociale vernieuwing meekregen waren reeds onder het vorige CDA/VVD-kabinet in gang gezet, zoals de nieuwe opzet van de arbeidsbureaus, de herziening van de Bijstandswet en het Jeugdwerk Garantie Plan. Verder is het voor een deel een voortzetting van bestaand beleid onder een andere naam, zoals de subsidies voor probleemwijken (Probleem Cumulatieve Gebieden). Die erfenis verklaart ook waarom het begrip sociale vernieuwing wel tot veel gezeur, maar niet tot echte politieke debatten aanleiding heeft gegeven.

Het idee was zo mooi: voeg allerlei subsidiestromen samen in een grote pot die de gemeenten zonder al te veel regels naar eigen inzicht kunnen besteden om op de meest efficiënte wijze maatschappelijke achterstanden te bestrijden. In de praktijk bleef van deze gulle aanpak weinig over. Het aanvankelijke bedrag van 1,7 miljard uit 25 subsidie-regelingen slonk na een jaar ambtelijke schermutselingen tot 670 miljoen. Slechts twaalf oude regelingen werden aan de vernieuwing geofferd.

Ondanks alle zijpanden is de kern van de sociale vernieuwing vrij helder: de reintegratie van "inactieven" op de arbeidsmarkt. Jarenlang is de

door dr. Gradus Hendriks

Nederlands politiek het antwoord op de massale, structurele werkloosheid en de immigratie van vele kansarmen schuldgebleven.

Toen het weer wat beter ging met de economie, bleek dat de problemen zich niet vanzelf oplossen. De bestaande sociale instituties waren niet opgewassen tegen de omvang van de problemen. Trokken zich op een formalistische taakuitoefening terug. Geen enkel ander Europees land, op België en Spanje na, kent relatief zoveel langdurig werklozen als Nederland.

Het enige concrete dat de overheid bij de sociale vernieuwing tot nu toe te bieden heeft is de banenpool. Daarvoor is ook veruit het grootste deel van de 670 miljoen bestemd. Het gaat hier om additioneel werk bij de overheid en gesubsidieerde instellingen. Iemand in de banenpool verdient het minimumloon, zonder enig perspectief op een betere beloning of recht op medezeggenschap. Toch is de animo van werklozen voor de banenpool opmerkelijk groot, groter in ieder geval dan het talent van de gemeenten om aan voldoende banen te komen. Vrijwel iedere werkloze heeft de illusie dat de banenpool kan werken als opstapje naar een echte baan. De kans daarop is echter vrijwel nihil. De banenpool biedt geen uitzicht op een reguliere baan bij de overheid, en door de aard van het werk is het vaak ook geen simpele entree naar de marktsector, maar vooral: de regeling is er niet voor bedoeld.

Officieel geldt de banenpool als het "sluitstuk" van de Arbeidsvoorziening, een oplossing om mensen toch aan het werk te kunnen zetten die voor normaal werk niet meer geschikt te maken zijn, omdat ze te oud zijn, te slecht opgeleid of te slecht Nederlands spreken, of omdat ze eigenlijk in de WSW thuishoren. De banenpool is een eindstation.

Het kan verkeren!

In HP De Tijd van 18 december 1992 staat een uitvoerig verhaal onder de titel: "De Felix Rottenberg Show". Twee maanden lang toeren de PvdA-voorzitters nu al door het land. Zij gaan terug naar de mensen in de buurten en de wijken, die vaak het geloof in de politiek en betere leefomstandigheden hebben verloren.

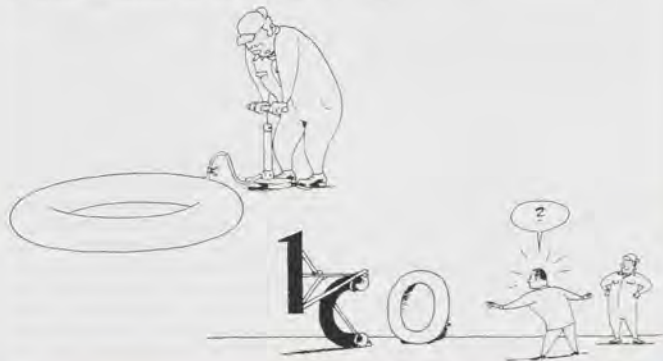
Rottenberg en Vreeman kunnen de energie en de tijd opbrengen zelf kennis te nemen van projecten veelal voor de mensen zelf. Opgezet om wat meer vreugde in het leven van mensen op het grondvlak te brengen. Zij drukken hun tevredenheid uit hetgeen mensen vaak op eigen initiatief of met kleine handreikingen van buiten tot stand brengen. Ik citeer verder HP De Tijd pag. 14.

Die dag is er alle reden voor Rottenberg voor tevredenheid. 's-Middags brengen de voorzitter samen met Wim Kok een bezoek aan enkele succesvolle projecten in de verpauperde volkswijk Charlois en een door bewaking van langdurig werklozen weer veilig gemaakte fietstunnel onder de Maas; een buurtpost waar klusjesmannen, politie, buurtwerk een bakken vormen voor de defaïtistisch geworden bewoners; een door werklozen bemande pleisterplek voor Oost-Europese vrachtwagenchauffeurs, die ergernis veroorzaakten met gekook en geпоep in de struiken. Rottenberg confronteert tot in de buurtpost, interviewt wie hij maar te-

genkomt en maakt in de enge fiets-tunnel kennis met een ondernemend soort opbouwwerker, die het hele bewateringsproject uitsluitend met de hulp van een secretaresse blijkt te runnen. "Fantastisch" zegt de voorzitter terwijl hij het busje weer instapt.

"Weinig mensen, onorthodoxe organisatievormen: daar houd ik van. Die man moet vanavond in het programma. En zo geschied. Conform de methode Rottenberg zit de opbouwwerker naast burgemeester Peper op de eerste rij in de Doelen! Bram Peper, die een aantal jaren geleden - om met Wim Kan te spreken - beklemd titelloos wakker werd en zich beijverde een proefschrift te schrijven over opbouwwerk. Dat zou op zich aardig geweest zijn indien de dissertatie er ook werkelijk blijvend van had gegeven dat de promovendus iets van het werk in de praktijk had gemaakt.

Maar zijn geschrift handelt over vele zaken, die niet de kern van het opbouwwerk raken. En toch kende Rotterdam een voortreffelijk wethouder in de persoon van wijlen Jan van der Ploeg, die reeds in de zestiger jaren met woord en daad het opbouwwerk in de havenstad had uitgedragen. In 1992 is het toch vermeldenswaard, dat het opbouwwerk op de eerste rij naast de burgemeester mocht plaatsnemen en nog wel in "De Doelen". De tijd breekt kennelijk aan, dat de verworpenen weer aanvaard worden!

Het arrangemente van de tragiek

Er was op donderdagmiddag 14 januari grote belangstelling voor de rede waarmee professor dr. Andries Baart zijn ambt als Bijzonder Hoogleraar Opbouw- en activeringswerk aan de Katholieke Theologische Universiteit te Utrecht aanvaardde. Daarmee is - enkele jaren nadat professor dr. ing. Cees de Wit aantrad bij de Erasmus Universiteit Rotterdam - het tweede Bijzonder Hooglerarschap op het terrein van het opbouwwerk een feit geworden.

Het initiatief voor deze bijzondere leerstoel werd genomen door het Katholiek Maatschappelijk Activeringswerk. Werd de leerstoel van Cees de Wit gefinancierd uit bijdragen van bedrijfsleven, enkele gemeentebesturen en een RK-kloosterorde, de kosten van het hooggeleerd gestoelte van Andries Baart worden geheel uit fondsen van RK-organisaties bestreden. Volgens mededeling van Andries Baart tijdens de drukbezochte receptie, die op zijn Oratie volgde, zullen beide professoren in februari al rond de tafel zitten voor onderlinge samenspraak. Voor de uitvoeringspraktijk van het opbouwwerk en maatschappelijk activeringswerk en voor het debat over de samenlevingsopbouw en het vak is de beschikbaarheid van beide hoogleraren van grote betekenis. MO/Samenlevingsopbouw zal hen in de komende periode ook graag ruimte bieden om hun inzichten te verspreiden.

De tragiek

Volgens de dikke Van Dale moeten we onder 'arrangemente' in eerste instantie verstaan: 'schikking van zaken tot een ordelijk geheel'. Andries Baart ziet als zijn kernopdracht als hoogleraar van het maatschappelijk activeringswerk om een methodiek te ontwikkelen met inachtneming van het tragische, oftewel de tragiek. Onder 'tragiek' verstaat Andries het volgende: "(...) de structurele spanningen en moeilijkheden waarmee neigingen tot het goede, het goede handelen en het goede leven zijn omgeven. Ik heb de spanningen en problemen van meet af aan tragisch genoemd (...). Wie geneigd of desnoods geneigd is het goede -moreel of niet- na te streven en sensibel is voor het lijden dat zijn pad kruist, raakt schul-

deloos en goddeels ongewild verzeild in vrijwel onoplosbare dilemma's die -als men ze in hun volle omvang durft te verduren- tot de ondergang van de (morele) actor leiden en hem zijn tekorten pijnlijk openbaren." (p. 27)

De tragische spanningen worden aan de hand van vier dimensies gerend.

Nu is het tragische van onze tijd dat er meer afweer bestaat tegen dit soort spanningen dan dat mensen geneigd zijn ze te doorleven.

Dit doorleven maakt ons tot betere mensen en levert ons inzichten die ons minder kwetsbaar maken voor de tragiek. De afweerreacties die Baart oproept zijn: onderdrukking (cynisme, indifferentisme, nihilisme, en relativisme), verschuiving en sublimatie, en partiële aanvaarding. Het maatschappelijk activeringswerk moet mensen helpen de tragiek te doorleven. Het arrangemente luidt, samengevat: inleiden, bijstaan en uitleiden. (p. 34)

De afweerreacties moeten worden ontmandeld en het tragisch bewustzijn ontplooid. Vervolgens moet er een integratief moment worden bewerkstelligd, waarin de actor zijn tragiek voor zijn rekening neemt en overwint. In dit kader waarschuwt Andries Baart ook voor pseudo-tragiek. Volgens hem vangt activering aan bij het absolute nulpunt van het handelen, vanuit de verwarring die ontstaat na confrontatie met het tragische.

Dus niet handelen vanuit een uitgewerkt idee, parate heilsverwachting of uitgebalanceerde leer. Als men uitgaat van een heldere leer, wordt slechts datgene als tragisch bestempeld dat het probleemoplossend vermogen van die leer profileert.

Pseudo-tragiek

Baart wilde in zijn oratie drie kwesties aan de orde stellen, de aard van de tragiek, de afweerreacties die de tragiek oproept en de bepaling van het uitgangspunt van activeringswerk.

Dit laatste vat hij als volgt samen: "De inrichting van het maatschappelijk activeringswerk kan niet zonder meer geschieden op geleide van een theologische theorie, evenmin volgens de sterk instrumentele automatismen die verankerd liggen in wat men in het opbouwwerk strategie- of methodiekontwikkeling noemt. Het is verkieslijker, zo luidde de suggestie, om het vertrekpunt te zoeken in de belemmeringen tot het goede handelen van mensen die leven in de hoogmoderne samenleving. Hiermee distantieert Baart het activeringswerk van het geloof: het activeringswerk is geen uitvoeringsinstantie van het katholicisme. Ook distantieert hij het activeringswerk van het reguliere, instrumentele opbouwwerk (met verwaarloosde (andragogische opdracht en al). Impliciet beweert Baart dat het mogelijk zou zijn de tragiek, te 'diagnosticeren' zonder in leerstellingheid te vervallen, om vervolgens de actor conform de (leer)stellig bepaalde katholieke waarden bij te staan en uit te leiden. Het is een verschijnsel dat we heden ten dage vaker waarnemen in onze samenleving: de tegelijkertijd wel en niet katholieke scholen, ziekenhuizen en universiteiten. Ook de dragers van de katholieke identiteit zouden hun tragiek moeten 'Durcharbeiten'.

Het nieuwe landelijk Centrum Opbouwwerk

door Wil van de Leur

Vernieuwing praktijkuitwisseling en -samenwerking.

De Rijksbegroting 1992 dreigde rampzalig uit te pakken voor het Nederlandse opbouwwerk: sluiting van de (gehalveerde) Werkplaatsen Opbouwwerk en beëindiging van het werk van het Landelijk Platform Opbouwwerk (dat na een eerdere herstructurering was ondergebracht bij MO/Kwaliteitsontwikkeling) stonden op het programma van de WVC-bevindsvrouw. Door een interventie, uiteindelijk neergelegd in een Amendement, van de Kamerleden Esselink van het CDA en Middel van de PvdA keerde het tij. De Tweede Kamer droeg de Minister en de landelijke opbouwwerkvoorzieningen op één nieuwe landelijke organisatie toe te stand te brengen. Deze voorziening zou met name de landelijke functies transfer en innovatie dienen te vervullen. In 1992 is daaraan door de betrokken instellingen in overleg met de directie Algemeen Sociaal Beleid van het Ministerie van WVC hard getrokken. Het resultaat is het Landelijk Centrum Opbouwwerk (LCO) dat op 1 januari 1993 compleet en met de zegen van de Minister in de startblokken stond.

Het LCO vervult de landelijke functies transfer en innovatie ten behoeve van het opbouwwerk in engere zin, alsook t.b.v. de samenlevingsopbouw in ruimere zin.

De term transfer verwijst met name naar activiteiten als: uitwisseling van de praktijken, ervaringen, probleemstellingen, opties; samenwerken van praktijken teneinde enkel- of meervoudige concrete doelen te realiseren in een bepaalde, kortere of langere periode; aansturing, het informeren van beleid en politiek over ontwikkelingen, problemen en mogelijke aanpakken. De eerste twee transfer-varianten verlopen als het ware horizontaal (b.v. tussen een veelheid van lokale praktijken). De derde transfer-variant kan als verticale worden aangeduid (b.v. een veelheid van lokale praktijken wil een gedeeld inzicht overbrengen naar het beleid, de politiek).

De transfer-werkzaamheden van het Landelijk Centrum Opbouwwerk krijgen vorm in zogenoemde samen-

werkingsverbanden of netwerken, waaraan diensten worden verleend. De term innovatie verwijst naar het ontwerpen en feitelijk uitvoeren van nieuwe of vernieuwende aanpakken van concrete maatschappelijke vraagstukken die in het kader van het opbouwwerk en de samenlevingsopbouw opportuun zijn. De innovatie-functie krijgt bijna steeds vorm in specifieke projecten. Zij vinden hun plaats in een al bestaand legitimatie-kader of zij worden geadopteerd door een meer geïnteresseerde actoren.

De transfer- en innovatie-werkzaamheden dienen te voldoen aan enkele criteria:

is het passend; is het relevant; is het nieuw; is het uitvoerbaar.

De nadruk ligt daarbij ten volle op het versterken en vernieuwen van primaire opbouwwerk- en samenlevingsopbouw-processen.

Gegeven de politiek en beleidsmatig vastgelegde toedeling van landelijke functies in het kader van het algemeen sociaal beleid; is het van belang tevens aan te geven welke functies door het Landelijk Centrum Opbouwwerk niet worden vervuld. Dat draagt bij aan een creatieve oriëntatie op de kern-functies van andere landelijke organisaties en instanties en de mogelijke samenwerking daarmee.

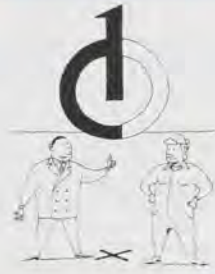
Het Landelijk Centrum Opbouwwerk heeft geen kern-functies op de volgende terreinen: werk- en methodiek-ontwikkeling en de implementatie daarvan; (wetenschappelijk) onderzoek en studie; organisatie-advies en infrastructuur- vernieuwingen van instellingen, c.q. de efficiency daarvan.

Het is aangewezen dat het Landelijk Centrum Opbouwwerk zich sterk concentreert op activiteiten die in het "hart" van haar kernfuncties duidelijk reflecteren. Voorzover van de Werkplaatsen Opbouwwerk en MO/Kwaliteitsontwikkeling over te nemen, af te werken projecten zich te ver van de kern-functies af bewegen, kan of bijstelling overwogen worden, of overdracht, dan wel afwikkeling zonder vervolg-opties. 1993 kan dan ook worden gezien als een overgangsjaar. Dit echter m

et een zo gering mogelijk productie-verlies. Dat is ook mogelijk, omdat er ook continuering plaatsvindt van de dienstverlening aan een aantal landelijke samenwerkingsverbanden, zoals het Landelijk Samenwerkingsverband

Achterstandsgebieden (LSA) en het Landelijk Samenwerkingsverband van Regionale WAO/AAW-platforms, het LSV/WAO. Ook het EAPN-Nederland (het European Anti-Poverty Network) blijft op de agenda staan; dit netwerk van een acht-tal landelijke uitkeringsgerechtigden-organisaties en andere zelf-organisaties geeft vorm aan de Nederlandse inbreng in het door de Europese Commissie opgestarte beleid tegen armoede en sociale uitsluiting. Ook de bijstand aan het Samenwerkingsverband Beroepsontwikkeling Opbouwwerk (SBO), waarin de beroepsvereniging, steun-, opleidings- en onderzoeks-functionarissen opbouwwerk participeren, zal worden voortgezet. Dat geldt ook voor de betrokkenheid bij een aantal innovatie-projecten, waaronder de Stedelijke Kwaliteitspanels, waarvan een eerste in de stad Rotterdam een bijzonder enthousiast onthaal gekregen heeft en dat een brede participatie-basis heeft van tal van territoriale en categorale (veelal laag-institutionele) organisaties in de stad Rotter-

Het Landelijk Centrum Opbouwwerk zal opereren vanuit drie kleinschalige vestigingen die gelokaliseerd zijn in Sittard, Zwolle en Den Haag. In die laatste plaats zijn ook het bestuurssecretariaat en de coördinatie ondergebracht.

Eigentijds Burgerschap

Normen en omgaan met verschillen

door Gul van Hooydonk, NIMO

De Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid zwenfelde op 17 december vorig jaar in de Beurs van Berlage de discussie aan over burgerschap. Aanleiding daartoe was een studie van Herman van Gunsteren, waarin rondom burgerschap een neo-republikeinse conceptie werd uitgewerkt. De term republiek moest uitsluitend in de betekenis van 'res publica' (de publieke zaak) worden opgevat, aldus professor Donner, toekomstig voorzitter van de WRR, in een verklaring vooraf. Want dat vanuit een gouvernementeel orgaan als de WRR en tegen de achtergrond van bijna twee eeuwen oranjemonarchie republikeinse tradities zouden kunnen worden opgeroepen of afgestoft, is uiteraard ondenkbaar.

Vanwaar die hernieuwde belangstelling voor burgerschap? Een gedeeltelijke verklaring zou kunnen liggen in de schrik die politici om het hart is geslagen door de lage opkomst bij achtereenvolgende verkiezingen. Het is dan verleidelijk de schuld niet bij de politiek te zoeken maar bij de burger, die het zo druk heeft met calculeren, dat hij geen tijd meer heeft om naar het stembokje te gaan. Het idee van de calculerende burger is misprijzend van toon en volgens de gedachtengang van Van Gunsteren in wezen totalitair van karakter. Het stelt de burger in een negatief daglicht, die voor z'n particulier belang opkomt.

Dit nu legt de bijl aan de wortel van het burgerschapsidee zelve, waarvan belangenarticulatie immers integraal onderdeel uitmaakt. Veel geklaag over burgerschap ontstaat in kokers van overheidsleden, die beginnen met de burger in de klagenbank te zetten en daarmee zichzelf althans voorlopig uit de schijnwerper houden.

Moderne slavernij.

Dit betekent evenwel niet, dat het debat rondom burgerschap totaal van belang is ontbloot. Op velerlei manieren zijn zaken, die met burgerschap te maken hebben momenteel in het geding. De illegalenproblematiek brengt moderne vormen van slavernij aan het licht. De Europese dimensie van burgerschap is in ijle nevelen gehuld. Stroperige besluitvormingsprocessen ontnemen burgers elk zicht op wat een regering met haar legitieme overheidsmacht doet. Genoeg stof voor discussie, waaraan prominenten als minister van justitie Hirsch Ballin, Ane van der Zwan, Herman Wigbold, minister-president Lub-

bers en BVD-directeur Docters van Leeuwen naast anderen het hunne bijdroegen. Minister van justitie Hirsch Ballin vestigde de aandacht op het belang voor de opvoeding van normoverdracht via het onderwijs, wat door psychologiehoogleraar Hofstee hevig werd aangevochten.

Voormalig Vendex-topman Van der Zwan, hoogleraar ondernemingsbeleid en management in Rotterdam, wees op een drietal zaken. Onder verwijzing naar zijn studie over Goudriaan, vroeg hij zich af wat burgerschap kan betekenen, wanneer dit tot gelding moet worden gebracht binnen een grote organisatie als bijvoorbeeld de NS in oorlogstijd? Regeringen doen zichzelf op termijn tekort, wanneer ze met elkaar blijven concurreren op het vlak van vestigingsvoorwaarden voor bedrijven. Tenslotte vond hij het een bedenkelijk verschijnsel, dat internationale bedrijven nergens meer voet aan de grond hebben en enige binding met welke staat dan ook aan het verliezen zijn.

Herman Wigbold wilde doen geloven, dat journalisten eigenlijk professionele burgers zijn die ons amateurburgers met hun geschrijf bijlichten. Minister-president Lubbers hield een verhaal over het ontstaan van de stad en het burgerschap, over verzuilde verhoudingen waarbinnen alles nog overzichtelijk en duidelijk was, over toch ook tekenen van hoop (Amnesty International, Greenpeace) als het op burgerzin aankomt.

BVD-hoofd Docters van Leeuwen tenslotte kwam met een ietwat geforceerd betoog, waarin hij burgerdeugd met verlikkerschap in verband wilde brengen.

Normatief.

Dit alles aanhoorend bracht mij op de vraag naar de wortels van ons huidige burgerschapsidee. Waar liggen die? Bij mensen die twee eeuwen terug kranten begonnen te lezen en daarover gezamenlijk van gedachten wisselden? Zit in burgerschap voornamelijk het element van vrije meningsvorming of gaat het ook over gelijke rechten, op voedsel bijvoorbeeld? Er valt vanuit liberale, christelijke en socialistische concepties aardig wat door elkaar heen te praten op dit punt. En dat gebeurde dan ook in de Beurs van Berlage. Twee dingen zijn me bijgebleven. Concepties van burgerschap zijn per definitie normatief in de zin dat ze uitspraken bevatten over gewenst gedrag en opvattingen over wat wel of niet gewenst gedrag is kunnen zo ver uiteen lopen, dat het kunnen omgaan met die verschillen op zich weer één van de kenmerken van de competente burger hoort te zijn. Wij Nederlanders zijn zeer wel in staat het geheven vingertje te heffen en nauwkeurig aan te geven, hoe onze buurman zich moet gedragen. Maar wat als die buurman dat niet doet en als bovendien de overige buren in de straat weer op een volstrekt andere manier niet aan de gestelde norm voldoen? Zoiets vereist tolerantie en een flinke dosisgeestelijke lenigheid. Weg dus met denkschablonen en de daaruit voortvloeiende simplificaties, want:

- het wijzen op problemen, die het samenwonen van mensen met verschillende etnische achtergronden met zich meebrengt, is iets anders dan het kweken van begrip voor racistische uitlatingen;
 - de aanpassing van de inzake asielrecht meest liberale grondwet in Europa, de Duitse namelijk, is niet hetzelfde als het buigen voor rechtsradicaal geweld;
 - dat naar aanleiding van de Bijlmer-ramp een discussie over illegalenproblematiek kan ontstaan is begrijpelijk en schandegeroep bij voorbaat lost aan die problematiek als zodanig niks op.
- Tussen tolerantie en getuigenispolitiek ligt een groot stuk niemandsland braak. ☐

door mevrouw Andela-Baur, Unie KBO.

De Europese commissie heeft het jaar 1993 uitgeroepen tot het jaar van de ouderen. EG-landen richten een jaar lang de schijnwerper speciaal op ouderen. Het jaar van de vrouwen, jongeren, gehandicapten, de sport en andere "jaren" hebben we gehad. Omdat 1993 het jaar is dat alle ogen op Europa gericht zijn, verwacht ik veel van dat jaar voor de ouderen: in ieder geval heel concrete maatregelen waardoor "oud-woorden leuk is....."

Het Voorlichtingsbureau van het Europese Parlement en alle politieke partijen zijn volop in actie. Kleuring, goed uitzend materiaal met de Europese vlag erop is in ruime mate beschikbaar.

Ouderen worden ervan overtuigd dat in Europa actie gevoerd wordt ter verbetering van de positie van ouderen. Europarlementariërs betogen met klem dat het geen één-jaarsvlieg is, maar voortaan zijn ouderen permanent zichtbaar in Europa.

In de commissie en het Euro-parlement worden aanbevelingen ontworpen en aangenomen, gericht op verbetering van de leefstijtuatie van ouderen en de Europese landen. Alle EG-Landen moeten deze vertalen in hun eigen beleid. Wij horen daarover in 1993. Mijn oren zijn zeer gespist. Ouderen let op Europa!

Het aantal 60-plussers groeit hard in alle Europese landen. Bij het overschrijden van het magische jaar 2000 zijn er ongeveer 60 miljoen. Dat is dus een groeiende markt. Een zeer interessante kiezersgroep voor elke politieke partij. Soms bekruipen mij slechte gedachten... Is dit "Jaar voor de Ouderen" slechts een verkiezingsstunt?? In 1994 wordt een nieuw Europees parlement gekozen.

Onze Minister van WVC heeft in Nederland als de wiede-weer-ga een Nationaal-Comité opgericht. Zo'n comité hoort volgens EG-afspraken in ieder EG-land te komen omdat ouderenbeleid primair behoort tot verantwoordelijkheid van de nationale regering.

Het Jaar van de Ouderen inhoud, klank en kleur geven via vele soorten van activiteiten gebeurt door ouderen zelf. Ik hoop dat jongeren volop meewerken. Het Nationaal

Comité is de vlag voor dat jaar. In Nederland is gekozen voor het thema "solidariteit tussen generaties". Dat Comité, een college van wijze mensen, coördineert plannen en activiteiten. Het budget dat beschikbaar is kan geïnvesteerd worden als aanvullende subsidie.

Het gonst in ouderen-organisaties, gemeente en provincies. Er zijn diverse plannen en concrete projecten ontworpen. Ik heb sommige groepen aangemoedigd om op te schieten. Toch wordt ik wat zenuwachtig en zeg ik met minder overtuiging dat er aanvullende subsidie komt voor activiteiten in 1993.....

De Minister van WVC houdt zich op het welzijnsterrein enkel bezig met kerntaken. Het "Samen werken langs nieuwe wegen" heeft gemeenten, instellingen, burgers en het departement van WVC enorm veel energie gekost. De pas verschenen voortgangsrapportage laat zien dat nog steeds geïnvesteerd moet worden in activiteiten die erop gericht zijn om de verkoking in beleid, de "lokettencultuur" te doorbreken.

Vernieuwing stimuleren staat centraal. Decentralisatie en Sociale Vernieuwing, dat zijn sleutelbegrippen waarmee dit Kabinet het beleid ten behoeve van ouderen naar de gemeenten heeft overgeheveld. Uitvoering hoort dicht bij de burger te gebeuren.

In georganiseerd verband staan ouderen sterk. Wij ouderen leren snel en komen voor ons zelf op. Zo nu en dan is overleg met de wethouder over zaken die van belang zijn voor ons ouderen, bv. over huisvesting, veiligheid op straat en in de buurt, het openbaar vervoer. Ouderen weten dat geld voor ouderenbeleid niet meer als zodanig herkenbaar op de gemeentelijke begroting staat. Uit ervaring blijkt, dat we nu des te harder moeten vechten voor onze belangen en voor het geld dat bestemd is voor specifiek ouderenbeleid. Kan plaatselijk opbouwwerk hier nog een handje helpen? Heeft de opbouwwerker nog wel tijd en belangstelling voor ouderen? De opbouwwerker moet scoren en telt hoeveel langdurig werklozen naar de arbeidsmarkt toegeleid zijn. Prestatie op een arbeidsplek tellt! Ouderen scoren niet meer op de arbeidsmarkt. Als participatie aan de

samenleving vertaald wordt in termen van "heb je betaald werk", betekent dat voor ouderen een miskenning. Dan blijkt dat vrijwilligerswerk, waarmee veel ouderen intensief bezig zijn, andere ouderen en zichzelf gelukkig maken, niet gewaardeerd wordt. In mijn ogen verarmt onze samenleving daardoor. Er zijn teveel ouderen die eenzaam zijn, zij voelen zich kil en koud worden. Thuiszorg wordt beknot, zorgplaatsen ingekrompen, welzijnsinstellingen moeten inleveren, daarnaast is er in alle gemeenten een sterke verhoging van gemeentelijke belastingen op alle fronten te zien.

Tegelijk gaan de kosten van openbaar vervoer omhoog. Kortom echt deelnemen aan de samenleving wordt voor veel ouderen in 1993 haast onmogelijk. Denk aan de oudere alleenstaande vrouw met haar 70% ACW. Geen schijn van kans om haar sociale leven op peil te houden. En dan te weten dat het budget voor Bijzondere Bijstand in diverse gemeenten niet op gaat! Hoe wordt het jaar voor de ouderen in gemeentelijk beleid vertaald? Ouderen komt zelf in actie!

Ik heb in de krant gemeentelijke begrotingsbelastingen gevolgd. Ik hou het bange vermoeden dat het nog niet doorgedrongen is aan de basis, "1993, het Jaar voor de Ouderen".

De vlaggen wapperen niet..... Een verandering van mentaliteit is een pracht-doelstelling voor 1993. Ouderen behoren een eigen plaats in de samenleving te hebben. Zij presteren op een eigen manier. Presteren op de arbeidsmarkt gaat niet de enige graadmeter zijn in onze samenleving.

Die Europese vlag en de Nationale vlag roepen verwachtingen op. Voor mij is het jaar 1993 het jaar der waarheid: "Horen ouderen erbij ja of nee".

□

Een wijk die het allemaal zelf doet

De goede naam van het Regentesse-/Valkenboskwartier (ReVa) is de afgelopen decennia verkwaamd meent Arie Schagen, voorzitter van bewonersorganisatie ReVa. De wijk waar je vroeger op stand woonde, verloor haar imago. Verpaupering en werkloosheid namen toe. De tolerantie raakte in wankel evenwicht. De wildgroei van illegale kamerverhuur- en garagebedrijven beleefde hoogtijdagen. De laatste jaren raakte de teloorgang van de wijk zelfs in een stroomversnelling.

Om de verkwaanseling een halt toe te roepen werd overlegd met de gemeente. Meer dan 'oeverloos' geklets leverde het volgens Schagen niet op. Vandaar ReVa's besluit in 1990 om het heft zelf in handen te nemen; een zogenaamde Buurt Ontwikkelingsmaatschappij werd opgericht. De nieuwe organisatie moet het leefklimaat in de wijk gaan verbeteren door het onderhouden van gebouwen en de openbare ruimte te verbeteren. "De verwaarlozing van de wijk leidde tot frustraties onder de bewoners. Al waren ze vaak mede schuldig aan de problemen, want wie gooit al die rommel op straat, wie maakt al die herrie?," vervolgt Schagen, naast voorzitter van de bewonersorganisatie bestuurslid bij de BOM-ReVa.

Het zou nog ruim twee jaar duren voordat de onderneming levensvatbaar bleek. "Wegens omstandigheden" werd afgelopen zomer pas een bestuur geïnstalleerd. De gemeente zag het particulier initiatief wel zitten: als startsubsidie werd in november 250.000 gulden beschikbaar gesteld. Als het geld op is, moet de BOM-ReVa zichzelf financieel gaan bedripen. "Geen probleem", denkt Schagen. "We zijn op commerciële leest geschoeid. Bewoners en gemeenten moeten voor onze diensten gaan betalen". Inmiddels zijn in het Regentesse-/Valkenboskwartier een aantal projecten op de rails gezet door de BOM/ReVa. Een 'doelclub' volgens Schagen: praktijkgericht, wars van overlegstructuren en ellenlange discussies. "daarin zit 'em het verschil met de gemeente", legt hij uit met gepaste trots. "Het stadsbestuur is gebonden aan allerlei procedures, aan salariskosten, aan een log apparaat, en haar budget wordt steeds kleiner. "Bij ons gaat het om een flexibele organisatie van vrijwilligers die zich gratis voor de wijk inzetten".

Aan de slag

Binnen twee weken wordt het eerste project van de BOM-ReVa uitgevoerd in de Weimarstraat. Een drukke winkelstraat waar de gemeente miljoenen in vesterde om het imago op te krikken. "De boel vervolgens op peil houden was er niet bij. Uit geldgebrek ligt 'ie er nu weer redelijk verwaarloosd bij". De BOM-ReVa besloot voor de Weimarstraat een bedrijfsplan op te stellen. Onderzocht werd hoeveel het winkelierskosten als de gemeentelijke dienst stadsbeheer doordeeweeks een uurtje extra zou vegen. Een kleine vijfhonderd gulden, exclusief btw, bleek het antwoord. De buurtorganisatie zocht en vond een goedkopere oplossing. Voor 97,75 per week vegen banenpoolers van het werkgelegenheidsproject Werkkraat zes dagen per week (niet op zondag) dagelijks de Weimarstraat. Inmiddels heeft driekwart van de 146 winkeliers zich opgegeven. Zij betalen de BOM-ReVa die op haar beurt aan Werkkraat geld overmaakt. Schagen hoopt dat ook de Fahrenheit- en Reinkenstraat interesse gaan tonen voor de veegploeg. "Dan wordt het makkelijker om onszelf financieel te bedripen. Nee, met de winst vullen we niet onze eigen zakken. Het geld komt ten goede aan projecten in de wijk die nooit winstgevend zullen zijn. Zoals een klussencursus voor bejaarden". Dat de veegploeg concurreert met Stadsbeheer vindt Schagen een misplaatste veronderstelling. "Wij nemen niemand werk af. Wij vegen iets toe. Overigens, Stadsbeheer kan het schoonhouden van de openbare ruimte niet eens aan omdat er te weinig personeel is. Die mensen gaan ze echt niet ontslaan". Tennisbanen.

En dan het project met betrekking tot het Vrije Academie-terrein gelegen aan de Gheijn- en Teijlerstraat. Drie jaar lang spraken de gemeente en bewonersorganisatie ReVa over eventuele plannen voor het terrein.

Concreet leverde het overleg niets op. Afgelopen najaar besloot de BOM-ReVa zelf de knoop door te hakken. In de wijk zijn veel te weinig mogelijkheden om te sporten. Vandaar dat het oog viel op het aanleggen van vier tennisbanen, een buitenspeelplaats voor kinderdagverblijf Het Regentje een onverhard sportveld voor de omliggende scholen en een fietsenstalling. Opnieuw zag de gemeente de plannen zitten. Als startsubsidie werd 750.000 gulden beschikbaar gesteld. Schagen weet dat in april de eerste tenniswedstrijden worden gespeeld, van dat moment verhuurt de BOM-ReVa de banen aan de tennisvereniging die nu in oprichting is. Inmiddels hebben zich al honderd leden aangemeld. "Ja, ja, 't was een raar misverstand te veronderstellen dat er in een volkswijk geen interesse is voor tennis". Er staan nog meer plannen op stapel. In de herfst van 1992 kwam het schoolgebouw aan de van Merlensstraat leeg te staan. De gemeente vroeg de BOM-ReVa of ze er misschien iets mee kon doen, vertelt Schagen Ja, was het antwoord. Besloten werd er vier appartementen, een sportzaal en bedrijfsruimten in te verwezenlijken.

Daarvoor leent de buurtorganisatie een miljoen gulden bij de bank, een bedrag dat weer wordt afbetaald met behulp van huuropbrengsten. "We denken aan luxe appartementen en bedrijven die de buurt geen overlast bezorgen". Op dit moment wordt voor het schoolgebouw een concreet bedrijfsplan opgesteld, dat per 1 juli wordt uitgevoerd als de huidige 'bewoner', de stichting Pandora, een ander onderkomen heeft gevonden. Door alle initiatieven van de BOM-ReVa sijpelt het streven naar een beter leefklimaat in de wijk. Schagen: "Want alleen als de ReVa er weer fris uitziet schep je een verdraagzame samenleving in de mooiste wijk van Den Haag. Het Regentesse-/Valkenboskwartier zit nu weer in de lift".

Overgenomen uit de Haagsche Courant/Het Binnenhof, 5-1-1993.

Symposium Opbouwwerk

door Gerrit Mosk

Samenleving en beroep Arbeidsmarkt en opleiding

Een breed thema is aan de orde gesteld tijdens het opbouwwerksymposium in september op de Noordelijke Hogeschool te Leeuwarden. Samenleving en beroep, arbeidsmarkt en opleiding. Vele symposia, congressen, studiedagen zijn in het verleden besteed aan het beroep zelf. Nieuw is, dat het beroep opbouwwerk tegen het licht gehouden is van de opleiding. Een opleiding opbouwwerk die bijna onopgemerkt her en der op hogescholen in de coulissen stond.

Het lustrum van de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden is aaneengesloten geweest om één van de kleinste onderwijsseenheden voor het voetlicht te halen. Een gedurfde actie tijdens de implementatie van de nieuwe studierichting Culturele Maatschappelijke Vorming (CMV), waar opbouwwerk nu in ondergebracht is als afstudeer-richting.

Vele hogescholen zijn doende met de inhoudelijke en organisationele vormgeving van de algemene en brede CMV-studierichting. Anderzijds zullen docenten opbouwwerk zich afvragen wat de inhoud van hun programma dient te zijn om te kunnen voldoen aan de specifieke kwaliteits-eisen opbouwwerk, gezien de beperkte tijdsruimte voor het beroepsspecifieke. Waar liggen de grenzen, waar kunnen beide rijbanen gebruikt worden?

Broekman bepleit gebruik te maken van HBO- en HSAO-competenties en ziet een unieke kans in de verbinding tussen opbouwwerk en educatie. Mosk meent te moeten putten uit een adequate relatie tussen opleiding en de beroepspraktijk. Bindrahan eist zelfkritiek naar de uitvoering van het beroep en de opleiding. Van de Leur waarschuwt voor de valkuil van de pragmatiek in het beroep en vraagt extra aandacht voor de maatschappelijke vormgevingstaak van het opbouwwerk.

De lijnen zijn nog niet verbonden met elkaar, maar kunnen wel gespiegeld worden aan de nota "Opleiding, kwaliteit, certificering in het opbouwwerk" van het Consulentenschap Samenlevingsopbouw. Zoals de titel laat zien een omvattende poging om de professie te articuleren en te beschermen.

Voor de nabije toekomst zal het noodzakelijk zijn deze nota te bespreken in opleiding en beroepspraktijk. De nota lijkt immers een belangrijk checkpoint te zijn voor de verdere profilering van het beroep.

Noodzakelijk ook om een document in handen te hebben waarmee je kunt aankloppen bij de gemeentelijke overheid en aanverwante beroepspercelen. De gemeentelijke overheid is in het verleden niet altijd een stabiele financiële partner geweest. Maar dat niet alleen. De opdracht van het opbouwwerk om met bevolkings-initiatieven te werken aan samenlevingsopbouw in samenlevings-vraagstukken mag niet alleen de grenzen kennen van gemeentelijk beleid. Andere potentiële partners moeten opgezocht worden en uitgedaagd worden tot samenwerking.

Opleidingscapaciteit en beroepsuitoefening dienen beiden zorg te dragen dat opbouwwerk(st)ers zich durven te manifesteren op de arbeidsmarkt teneinde samenlevingsvraagstukken -mede- op te lossen.

Openingswoord

door H.J. Wibbens

In het kader van het eerste lustrum van de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden (NHL) wordt een uniek symposium over Opbouwwerk gehouden met als titel: "Samenleving en Beroep, Arbeidsmarkt en Opleiding".

Een van de kleinste eenheden van onze faculteit pakt eens goed uit... en terecht; het geheel ondersteund door de sector Gedrag en Maatschappij.

Waarom dit symposium in het kader van het eerste lustrum? Niet omdat de opleiding binnen de NHL zo groot is geworden, in tegendeel. Ik denk veel meer aan de verkeerde faciliteiten, waardoor een kleine studierichting eens uit kan pakken.

De studierichting Culturele en Maatschappelijke Vorming (CMV), waar de oorspronkelijke opleidingen Cultureel Werk en Opbouwwerk in zijn ondergebracht, is in de afgelopen jaren in gevaar geweest. Terwijl in de 70'er jaren genoemde opleidingen groot en sterk waren, is de teruggang in de 80'er jaren enorm geweest, waardoor de bedreiging tot het opheffen buitengewoon sterk aanwezig was.

Wanneer enkele principes van het marktmechanisme zouden gelden op de studierichting CMV, zoals kansen en bedreigingen, zwaktes en sterktes, voldoende kritische massa, e.d. dan was opheffing noodzakelijk. Gelukkig hebben de faculteit en de sector anders geredeneerd. Andere factoren hebben de doorslag gegeven tot het verdere voortbestaan van de opleiding, zoals:

- het unieke van de opleiding
- het bereiken van een monopoliepositie
- het kunnen beantwoorden van een maatschappelijke vraag
- het hebben van een kleine maar unieke opleiding.

Toch moeten wij buitengewoon alert zijn. De belangstelling en aanmeldingen voor de opleiding blijven klein. Eigenlijk te klein. Vandaar dat de faculteit en de sector een duidelijke wervingscampagne willen beginnen om met name de vele aspecten van het beroep opbouwwerker naar voren te brengen en te visualiseren. Immers, de sociale en maatschappelijke problematiek is nog steeds herkenbaar. Eigenlijk wordt het geheel nog meer herkenbaar en concreter.

De opbouwwerker of cultureel werker dient in onze samenleving aanwezig te zijn, met name de opgeleide, de professional, dit in relatie tot de vele aanwezige vrijwilligers. De problemen zullen blijven, wellicht in een gewijzigde vorm: dank zij de maatschappelijke en sociale problemen in onze samenleving is de professional, een goed opgeleide CMV'er noodzakelijk.

Ter vergelijking stelde Harry Broekman in een onderzoeksrapport over de sector Gedrag en Maatschappij het volgende:

- zonder dynamiek in het beleidscircuit, geen NHL;
- zonder sociale problemen, geen sector Gedrag en Maatschappij.

In datzelfde onderzoek schetste hij tevens een trendanalyse uitgewerkt in de volgende issues:

- Economie/Arbeid
toename van de uitkeringsgerechtigden
hoge werkloosheid
toename van zwakke groepen
- Vergrijzing van onze bevolking
Educatie voor ouderen
Thuiszorg arrangementen
- Sociale en Culturele verschijnselen
individualisering en afname van de solidariteit scherper
wordende belangentegenstellingen
intolerantie en vereenzaming
integratie migranten in de samenleving
- Terugtrekking van het Rijk
grotere afhankelijkheid van de lokale politiek.

De Commissie van der Top, zegt in het eindrapport inzake de herstructurering van het HSAO dat er altijd een forse agogische

sector in de maatschappij zal blijven bestaan. Dit betekent dat er altijd emplot voor beroepskrachten zal zijn, ook op HBO-niveau.

Maar de commissie waarschuwt ook voor wildgroei door het opzetten van vele afstudeerrichtingen. De opleiding moet herkenbaar blijven. Voorts is een goede relatie tussen opleiding en werkveld van groot belang.

De commissie pleit voor goede herkenbare opleidingen, die professionals opleiden. Tevens vraagt de commissie de instituten zich te bezinnen op de ontwikkelingen rond het beroep.

Graag doe ik hierbij een voorzet.

De agogica moet zichzelf zien als een spil van de interventie. Zichzelf niet overbodig maken, zoals in de 70'er jaren. Hij/Zij moet trots zijn op vakkennis, weten wat de HBO-beroepskracht onderscheidt van anderen, zodat deze leiding kan geven en zwaardere verantwoordelijkheden kan dragen.

Onderhandelingsvaardigheden en inzicht in strategische processen nemen een belangrijke plaats in. Er worden meer leidinggevendende en coördinerende kwaliteiten gevraagd. Kennis over onder meer bekostigingssystematieken dient aanwezig te zijn, beheerstraken zijn belangrijk en er is een grotere aandacht voor marketing- en managementtechnieken.

Naast de ontwikkeling rond het beroep dient eveneens aandacht geschonken te worden aan nieuwe werkvelden, zoals vrije tijd en recreatie, arbeids- en milieuvraagstukken, sociale diensten en bejaardenwerk.

Laat dit symposium, gericht op samenleving en beroep, arbeidsmarkt en opleiding, een bijdrage leveren aan de hierboven geschetste problematiek.

De marges

De marges over verandering van de opbouwwerk-opleiding onder het CMV-regime
door Dr. H. Broekman

CMV is een ambtelijk-politieke constructie, een strik geplooid om een uiteenlopend pakket van bestaande opleidingen. Als CMV niet uitgevonden was in het kader van de totale herstructurering van het Hoger Sociaal Agogisch Onderwijs (HSAO), dan was het moeilijk bij elkaar te fantaseren geweest. Immers met stijgende verbazing lees je de wel zeer heterogene tabel van functies waartoe het diploma kwalificeert. Volgens officiële bron (het CMV studieprofiel van de HBO-raad) is de abiturient uitgerust om de aan de beroepssectoren te voldoen in/van settings als:

- vrouw- en werkwinkels
- recreatiewerk met gehandicapten
- educatieve diensten van musea
- speelruimten
- woonwageneigenaarswerk
- vormingscentra en
- opbouwwerk.

De lijst is veel langer en is slechts te begrijpen vanuit het gegeven dat het om 't bestuurlijk bijeenbrengen gaat van bestaande, dikwijls zeer gedifferentieerde opleidingen. Een kenner van de sociale sector uit Nicaragua of Roemenie zal bijvoorbeeld zonder die historische context niet begrijpen waarom de 1e lijns gezondheidszorg, of het ambachtsonderwijs hier niet onder zouden vallen.

Hoewel er wel degelijk een aantal centrale kenmerken van de eindermen van de CMV-professionaal te benoemen zijn (zie hieronder), is de intellectuele onderbouw van deze gelegenheidsconstructie mager. Het CMV-profiel van de HBO-raad verraadt in zijn overdaad dan ook de afkomst: het is een conglomeraat dat door bestuurders, niet door veldwerkers of klanten groepen, laat staan ideologen in elkaar gezet werd. En na zo'n twee a drie jaar, is de oogst van artikelen in de vakbladen waar dit concept in een intellectueel kader geplaatst wordt ook mager. Donkers, de Hingh en vooral Spierts en Berkers deden manmoedige pogingen er zin en samenhang in te ontdekken, zij komen dan ook tot zeer verschillende oordelen. Zelf heb ik 't ook eens geprobeerd.

CMV-ers hebben allesbehalve een verzorgende taak. Het gaat erom de zelfstandigheid van de groepen waarmee gewerkt wordt, te bevorderen. Zij zeggen niet voor, nemen geen verantwoordelijkheid uit handen, handelen niet plaatsvervangend. Zij laten zich bij hun werk inspireren door de belangen van groepen die een doel nastreven of door personen die zich willen emanciperen door middel van educatie.

Zij bevorderen de maatschappelijke uitdrakingsvaardigheid en weerbaarheid van de doelgroepen met behulp van educatieve technieken. Het naast en achter de achterban staan, het werven van vrijwilligers, en de algemene sociaal-organisatorische dienstverlening, dit alles zit ook in het pakket van de CMV-er. Ze kunnen opereren in netwerken, steun verwerven, overtuigen op basis van feiten. Maar ook moeten ze feestjes kunnen bouwen, plezier kunnen scheppen tussen mensen - en vergeet niet: op tijd

kunnen relativeren.

Mensen die actief zijn op het terrein van CMV, organiseren zich om iets voor elkaar te krijgen (en iets voor elkaar te betekenen, mag men aannemen). Geruggesteund door cultuur en organisatie, produceren zij cultuur, zingevende sociale structuren en ontwikkelen zij zich zelf. Hun persoonlijke levensgeschiedenis, hun toekomstprojecties zetten zij om in intentionele vormen van leren en ageren. En daarbij zijn ze niet alleen rationeel-strategisch bezig, ze vermaken zich, cultiveren hun eigen tijd ('t swingt kortom).

Geringe invloed op theorie en praktijk

Hiermee hebben we al twee redenen waarom CMV weinig invloed vooralsnog zal hebben op de praktijk en theorie van het opbouwwerk. Het non-existente debat en de minimale participatie van 't veld, beperken de uitwerking tot een geploeter van individuele docenten, binnen de muren van verspreide, zeer verschillend georiënteerde opleidingsinstellingen.

Maar er zijn meer redenen waarom voorlopig het effect van deze herstructurering beperkt zal blijven op theorie en praktijk van het opbouwwerk. De opleiding immers vormt maar één determinant in het geheel van beïnvloedende factoren op het feitelijke opbouwwerk. Er zijn er veel meer, zoals:

- het overheidsbeleid, met name waar het gaat om het oormerken die sociale problemen waar het opbouwwerk zich mee bezig moet houden. Vroeger bijvoorbeeld de gemeenschapsvorming in nieuwbouwwijken waar geëmigreerde landarbeiders, nu werkzaam in de industrie tijdens de wederopbouw, met hun gezinnen beschermd moesten worden tegen het zedelijk verval van de grote stad. Tegenwoordig bijvoorbeeld toeleiding van moeilijke groepen naar de arbeidsmarkt, assistentie bij de welzijnsplanning van de deelgemeente, instandhouding van de kwaliteit van de woningvoorraad in wijken die onder druk staan door vandalisme en vervuiling.
- de financier, tegenwoordig vooral de gemeenten die het opbouwwerk op willen nemen in hun regie t.a.v. het welzijnsbeleid (zie de sociale vernieuwing). Binnen gemeenten varieert zeer sterk de plaatselijke politieke en ambtelijke appreciatie van het werk: In Rotterdam bijvoorbeeld is er een zeer krachtig instituut voor opbouwwerk, terwijl Amsterdam al zo'n dertig jaar geleden het opbouwwerk bijkans wegsaneerde.
- de actieve belangstelling van wetenschappers is ook voor de opleiding van groot belang. Wat dat betreft is er weliswaar een opgaande lijn, doch die tendens zou sterker kunnen zijn.
- het veld, overigens min of meer tegelijkertijd met de HSAO-herstructureringscampagne, bracht een eigen Be-roepsprofiel uit en vlak daarna nog een boek dat 'the state of the art' probeert te 'coveren'.
- tenslotte wordt de praktijk sterk beïnvloed door de wensen van de mensen, hun actieve bereidheid, de betrokken instanties, het beleid van de instellingen, de aard van het onderwerp, de persoon en rolkeuze van de individuele werker.

De opleiding is denk ik, een belangrijke maar nevenschiktelijke factor in dit geheel van determinanten. Dit geldt zeker voor een beroepsopleiding waar men nauw op de

ontwikkelingen en eisen van de praktijk wil aansluiten. Doch, hoe zinnig ook: laat u zich de wet niet voorschrijven door de praktijk!

Een HBO-instelling heeft eigen doelen: leerlingen maken zich algemene competenties eigen. Er zijn algemene aandachtspunten in de overdrachtsituaties die boven jaardoelen, programma's en leerroutes uitstijgen. Docenten moeten meer in hun mars hebben dan vak-kennis en didactiek. Zij bieden ook een pedagogisch kader en bevorderen een bepaalde houding, persoonsvorming. Zij doen dat direct zelf, binnen en buiten lesverband. Ook stimuleren zij studenten om onderling elkaar aan te spreken en te ondersteunen. Het gaat daarbij om de volgende aandachtspunten, welke zo blijkt uit onderzoek, naast cognitieve kennis, vaardigheden en visie, een aanzienlijke rol spelen op de arbeidsmarkt.

De student leert:

- **zichzelf zijn**
In staat zijn de eigen persoonlijkheid zo in onderwijs- of beroepspraktijk tot gelding te laten komen. De abiturient heeft lef, durf en flair om zich te presenteren, is consistent en herkenbaar.
- **Brede belangstelling/daadwerkelijke betrokkenheid**
Bereid zijn en in staat zijn om zich te verdiepen in onderwerpen en situaties die (nog) buiten het eigen gezichtsveld liggen. Is leergierig.
Bereid zijn en in staat zijn zich te verdiepen in achtergronden van mensen, groepen en subculturen.
De student is -mede door zijn enthousiasme en positieve instelling, in staat anderen te enthousiasmeren en te boeien. Is in staat verantwoordelijkheid op zich te nemen.
- **Zelfstandig kunnen werken**
In staat zijn eigen ervaringen in het onderwijs aan te wenden. In staat zijn aan bestudeerde onderwerpen een eigen mening toe te voegen. In staat zijn hulpbronnen aan te boren t.a.v. het eigen leerproces.
- **Groepslidmaatschap**
In staat zijn eigen meningen te formuleren en die te onderscheiden van de opvattingen van anderen. In staat zijn groepsgenoten te informeren, steun te geven, te adviseren en een bijdrage te leveren aan het verhelpen van problemen.
- **Constructief kritisch zijn**
Kritisch zijn en tegelijkertijd realiteitsbesef demonstreren met betrekking tot de samenleving en de welzijnszorg en de ontwikkelingen daarin.
Weet mogelijkheden en onmogelijkheden van een situatie aan te geven.
In staat zijn zich mondeling en schriftelijk helder uit te drukken.
Genuanceerd een eigen mening/oordeel kunnen geven.
Teleurstellingen kunnen incasseren, vertoont doortastendheid. Staat op en is ontvankelijk voor andere ideeën, filosofieën en visies dan de zijne.

De praktijk legt dikwijls een accent op direct toepasbare vaardigheden die hier en nu dringend gewenst zijn. (verder op pag.20)

uitgave van het landelijk netwerk opbouwwerk en gezondheid

redactie

Ferie Laos, Stichting O&O, Eindhoven
Kees Stuurup, WOZON, Sittard

redactieadres

Landelijk Netwerk Opbouwwerk en Gezondheid
p/a WOZON
Postbus 521 - 6130 AM Sittard
tel. 046- 513912 - fax 046- 529780

Van de redactie

Het secretariaat van het Landelijk Netwerk Opbouwwerk en Gezondheid zal vanaf 1 januari 1993 worden gevoerd door een nieuwe organisatie: het Landelijk Centrum Opbouwwerk (LCO). Het LCO komt in de plaats van de (vier) werkplaatsen opbouwwerk die waren gevestigd in Drachten, Deventer, Dordrecht en Sittard (WOZON), en de Stichting MO-Kwaliteitsontwikkeling in Den Haag.

De opheffing van voornoemde organisaties en de start van het LCO is het gevolg van door het ministerie opgelegde bezuiniging die gekoppeld was aan een eis tot samenwerking en fusie. Het LCO opereert vanuit drie vestigingen, Den Haag Sittard en Zwolle.

De algemene directie zit in Den Haag. Elke vestiging heeft eigen vestigingsleiders. In Zwolle is dat Kees Stuurup. Het secretariaat van het Landelijk Netwerk Opbouwwerk en Gezondheid zal daardoor binnenkort verhuizen van Sittard naar Zwolle.

Het adres wordt nog bekend gemaakt. Tot zolang gelden de secretariaats- en redactieadressen van de Nieuwsbrief in Sittard. Het aandachtsgebied Opbouwwerk en Gezondheid en het project "Community based lokaal gezondheidsbeleid" - waarvan de opzet van het Landelijk Netwerk een resultaat is - verhuist ook van Sittard naar Zwolle. Verder geldt voor het Landelijk Netwerk Opbouwwerk en Gezondheid: "business as usual".

In deze Nieuwsbrief opnieuw aandacht voor 'Buurten en gezondheid', een terrein dat zich steeds duidelijker profileert. In de Rotterdamse wijk Crooswijk verscheen onlangs het eerste nummer van een wijkgezondheids-nieuwsbrief "Gezond Crooswijk". Het Rotterdamse opbouwwerk, en met name opbouwwerkster Irene Prins, speelt een actieve rol bij dit buurtgezondheids-initiatief.

Waarschijnlijk is deze gezondheidsbuurtkrant de eerste in zijn soort in Nederland (?). Op de volgende pa-

gina is een deel van het eerste nummer van "Gezond Crooswijk" afgedrukt.

Daarnaast in deze derde Nieuwsbrief enkele korte berichten over de workshopbijeenkomst van het Netwerk, en het congres Buurten voor gezondheid in Den Bosch.

Buurten voor gezondheid

Buurten voor gezondheid is de titel van een tweedaags congres, gehouden op 24 en 25 september 1992 (zie ook Nieuwsbrief nr. 2). Beide congresdagen werden door zo'n tweehonderd mensen bezocht. Er was een gemengd publiek: vrijwilligers, buurtbewoners, professionals en beleidsmakers. Op de eerste dag werd de praktijk van buurtgericht gezondheidswerk gepresenteerd in een zestal workshops op verschillende lokaties in de wijk.

De tweede congresdag was in een van de zalen van het Casino in Den Bosch. Op die dag stond de vraag centraal welke beleidssteun mogelijk en wenselijk is voor buurtgerichte gezondheidsactiviteiten. Er waren inleidingen van o.a. professor drs. Roscam Abbing, (Universiteit Nijmegen), drs. H. Kemps (PON Tilburg), ir. L. Letteboer van zorgverzekeraar VGZ en van de plaatselijke wethouder mr. dr. P. Claessen. Het congres leverde een schat aan informatie op voor de verdere ontwikkeling van buurtgericht gezondheidswerk. Binnenkort verschijnt een integraal verslag van de workshops en alle inleidingen bij het Landelijk Centrum Opbouwwerk (LCO), vestiging Zwolle. Het boek "Buurten voor gezondheid" is begin februari 1993 gereed. De Netwerkteel-nemers zullen zo spoedig mogelijk worden geïnformeerd over kostprijs en bestelwijze. Congresdeelnemers krijgen het boek automatisch toegezonden.

Workshop opbouwwerk, participatie en gezondheid

De derde bijeenkomst van het Landelijk Netwerk Opbouwwerk en Gezondheid vond plaats op 4 november jl.

Zoals afgesproken bij de oprichtingsvergadering van het Netwerk (in november 1991) hebben bijeenkomsten een workshop-karakter. Deze keer was het onderwerp "Opbouwwerk, participatie en gezondheid". De vijftien deelnemers van de workshop kregen een programma gepresenteerd bestaande uit een theoretische inleiding en een bespreking van een praktijk-"case".

Dr. Laurent van der Maesen, van de Stichting Interuniversitair Instituut voor Sociaal Wetenschappelijk Onderzoek (SISWO) in Amsterdam, hield een inleiding over het maatschappelijk gebruikersperspectief inzake gezondheid en de rol van opbouwwerk bij de ondersteuning van participatie in de gezondheidssector. Van der Maesen is een van de drijvende krachten achter het zogenaamde CGM-project (Centrum voor Gezondheid en Maatschappelijke dienstverlening) in Rotterdam Noord. Een spraakmakende innovatie in het gezondheidsveld, waarbij wordt gepoogd de gezondheid niet uitsluitend als een medisch vraagstuk, maar meer als een maatschappelijk vraagstuk te benaderen. Doorbreking van verkokering en bevolkingsparticipatie staat hoog op de agenda van dit innovatieproject. De nieuwe benadering moet vorm krijgen in het nieuw te bouwen wijkgerichte Centrum (CGM) in Rotterdam Noord. Voor ondersteuning van die bevolkingsparticipatie is in Rotterdam Noord een 'opbouwwerk' aangesteld.

GEZOND CROOSWIJK

nieuws en informatie over gezondheid

Beste lezer,

Een nieuwsbrief over gezondheid. Dat is de Krooswijk een aantal mensen van de Werkgroep Gezond Crooswijk.

In waarom?

Er is veel nieuws over gezondheid.

De werkelijk leedzelen heeft vroeger of later in zijn of naar leven weg eens te maken met gezondheid. Of later gezegd met 'niet-gezond' zijn.

Om je gezond te voelen is er meer nodig dan niet ziek zijn.

Mensen kunnen zich niet lekker voelen doordat ze zich zorgen maken over van alles en nog wat. Niet tevreden zijn met werk of je eenzaam voelen kan ook zo'n reden zijn.

Hier verandering in brengen lijkt en is vaak moeilijk want: "wat moet je er aan doen, bij wie moet je zijn?"

Deze nieuwsbrief biedt geen pasklare oplossingen. Wel ideeën over het zelf aanpakken van die problemen. In ieder uitgave komen verschillende onderwerpen aan de orde.

In deze editie vertelt schoolarts Xandra over "het gedrag van kinderen" - wat is normaal? wat niet? -

Een van de medewerkers van de Werkgroep Anders Ouder Worden vertelt wat de groep doet en wie welkom zijn bij hun bijeenkomsten.

Een rubriek van een wijkbewoonster, waarin zij haar belevenissen vertelt, en een overzicht van de verschillende clubs in de wijk die gezondheidsactiviteiten organiseren zijn de vaste onderdelen.

De nieuwsbrief versijnt 4 keer per jaar, is gratis en wordt verspreid bij artsen, de spreekkamer, tandartsen, en alle openbare instellingen in de wijk.

De redactie wenst u veel leesplezier.

De Werkgroep Gezond Crooswijk probeert voor een aantal problemen oplossingen te bedenken. Problemen die iets te maken hebben met gezondheid.

Zo hebben we het afgelopen jaar de sociaal psychiatrie verpleegkundige in de wijk kunnen verwelkomen. Een werker die mensen die psychisch "de boot missen" helpt.

De Nieuwsbrief is ook zo'n activiteit van de Werkgroep. Als u geïnteresseerd bent in de activiteiten van de Werkgroep of een bijdrage wilt leveren aan de Nieuwsbrief dan kunt u terecht bij het Wijkorgaan (vragen naar Irene Prins).

werkgroep anders ouder worden

Ouderen weten zelf vaak het beste waar ouderen behoefte aan hebben. Daarom worden de bijeenkomsten van deze Werkgroep door ouderen zelf georganiseerd. Anders gezegd: "Anders Ouder Worden is een project voor ouderen en van ouderen."

Per bijeenkomst staat een onderwerp centraal. Via aankondigingen in huis-aan-huisbladen, krant, buurtbussen, dienstencentra wordt bekend gemaakt waar en wanneer de bijeenkomst is en over welk onderwerp er gesproken wordt.

Wat doet deze Werkgroep?

De Werkgroep organiseert bijeenkomsten voor ouderen over onderwerpen die voor ouderen zelf van belang zijn. Er wordt informatie gegeven en gediskusieerd met elkaar over thema's.

Welke onderwerpen zou aan de orde komen?

Vragen: "Veelgheid in en om het huis; op welke manier kan ik zolang mogelijk zelfstandig blijven wonen en waar moet ik zijn om daar informatie over te krijgen?"

Gezondheid: "Gezonde voeding, medicijngebruik, patiëntenrecht."

Relaties: "Wat betekent het alleen ouder worden voor mij, hoe kan ik in contact komen met andere mensen."

Mocht u belangstelling hebben voor de Werkgroep; zelf inschrijven of meer informatie willen krijgen, bel dan het sekretariaat! Mw. J. Westbroek, tel. 4125-036.

De nieuwsbrief Gezond Crooswijk is een uitgave van de Werkgroep Gezond Crooswijk.

De redactie van de nieuwsbrief bestaat uit:
- Xandra de Bruyn
- Janneke van Jeveren
- Erik de Jong
- Betty van der Klauw
- Irene Prins
- Stien Weygertse

Drukwerk is verzorgd door:
- Drukkerij de Zaak

De nieuwsbrief komt 4 keer per jaar uit. Het volgende nummer verschijnt in februari 1993. Copy kan ingeleverd worden tot 31 januari.

Redactie adres:
- Wijkorgaan Crooswijk
Pijperstraat 37
3034 BG Rotterdam
tel. 4139440

Deze Nieuwsbrief wordt gefinancierd door de Deelgemeente Kralingen/Crooswijk.

Van der Maesen nam in zijn verhaal afstand van een benadering waarin de burger als patiënt-consument wordt aangesproken. De burger kan immers mede-producent zijn van gezondheid. En de gezondheidsinstituten zijn niet per definitie de tegenpartij van de burger/patiënt. Het gebruikersperspectief moet meer omvatten dan belangenbehartiging. Burgers kunnen zelf een actieve rol spelen bij gezondheidsbevordering. Professionals in de gezondheidssector zullen zich meer "maatschappelijk", en gericht op participatie, moeten opstellen.

De ervaringen van de 'opbouw-werker zorg' maakten duidelijk dat het contact met de gezondheidssector op buurtniveau nog moeizaam verloopt. Maar ook het opbouwwerk zelf moet nog leren omgaan met het gezondheids-

svel. Gemeenschappelijke conclusie van de workshop-deelnemers was: in plaats van als opbouw-werker op zoek te gaan naar de tegenpartij in de gezondheidssector, is gerichtheid op communicatie en samenwerking van buurtbewoners en professionals aan te bevelen. Ook voor 1993 zijn twee workshop-bijeenkomsten van het Landelijk Netwerk Opbouwwerk en Gezondheid gepland. De eerste in het voorjaar '93, de tweede in het najaar. Nadere informatie daarover volgt.

Echter: zulke specialistische expertise veroudert snel, functie-specificaties kunnen en mogen niet een brede opleiding kleuren; het veld van volwasseneneducatie en samenlevingsopbouw is sterk in beweging. Op het moment dat de school werkelijk over de specialisten beschikt om een differentiatie op hoog niveau te onderwijzen, vraagt het veld weer om andere accenten. Die ook via post-HBO onderwijs aangebracht kunnen worden. Het initiele HBO-diploma is tegenwoordig niet meer dan een toegangsbewijs tot een levenslange beroepscholing. En als u zich richt naar de praktijk, besef dan wel dat dit lang niet in alle gevallen impliceert dat deze of gene methodiek snel ingestudeerd moet worden. De problemen waar de werker zich in de praktijk voor gesteld ziet, zijn of van praktische aard (concrete uitvoeringsproblemen waarvan het al snel te zien is waar al of niet haalbare oplossingen voorhanden zijn in materiële of organisatorische sfeer); of het zijn ordeningsproblemen (de situatie is verward, chaotisch, de werker wil orde op zaken stellen, duidelijk); of het zijn emotionele problemen (moeilijke beslissingen, werkfrustraties, onzekerheden, vragen van steun, bevestiging en legitimering). Methoden zijn van nut in geval van ordeningsproblemen (Hoe zit de situatie in elkaar en wat kan ik doen), terwijl bij praktische problemen en emotionele problemen vooral contacten met collega's of deskundigen van waarde zijn. En verder de werker terug moet vallen op zijn improvisatievermogen, zijn flexibiliteit en ervaring. Hetgeen opnieuw grote mate van specialisatie op het vierjaar HSAO relateert.

Gebruik maken van kansen

De marges om te profiteren van de HSAO-operatie zijn klein. Maar ik raad u aan ze maximaal te benutten. Want de herstructurering ingezet met de Commissie van der Top en de eerdere fusie van HBO-instellingen tot grotere gehelen, bieden wel degelijk aanknopingspunten voor een eigentijdse opbouwwerk-opleiding. Ik werk dat op drie punten uit.

1. Zoek het ook in HBO/HSAO-competenties

De Commissie van der Top bepleitte sterk het algemene karakter van de noodzakelijke beroepsvaardigheden. Dat roept al gauw de vraag op: wat is de kern van die professionaliteit in het HSAO? De dimensies waarop de HSAO-er in de nabije toekomst te herkennen en te waarderen zullen zijn, zijn niet smalle specialismen, maar

- Flexibiliteit, scholingsbereidheid,
- zowel op management- als op uitvoerend niveau kunnen opereren,
- Persoon en methode; Visie en praktische zin, Rendement en humaniteit met elkaar kunnen verbinden; klant- en organisatiegericht bezig zijn.
- In interdisciplinaire verbanden een eigen toegevoegde waarde bewijzen

De professionaliteit, ook van de opbouwwerker, zit 'm het oplossen van problemen waarbij de bereidheid van mensen ontwikkeld moet worden. Potenties ontwikkelen van

mensen, problemen hanteerbaar te maken, vernieuwingen gestalte geven.

Daarbij is er in alle gevallen de praktische kant van 't leggen van samenhang, verbindingen. Tussen:

- het rendementstreven van het bedrijf en de individuele strevingen van (moeilijk plaatsbare) arbeidskrachten;
 - tussen: instanties in het interorganisatorische verkeer;
 - tussen: individuele noden, behoeften, mogelijkheden en de aanbieders van zorg, ontspanning, educatie, sociale zekerheid;
 - tussen: de samenleving en achterstandsgroepen.
- Dat is voor het opbouwwerk goed te illustreren aan de hand van een aantal titels van boeken en artikelen die gebruikt worden in de opleiding.

Bijvoorbeeld: *Tussen straat en staat*, NIMO 1986; *Tussen tegenstander en bondgenoot* van Nanne de Jong, opbouwwerker bij het Fries WAO beraad of: *Tussen arsmacht en patiëntenklacht* van uw docent Wim Blok. Een en ander impliceert vaardigheden op gebied van probleemoplossing, praktische handelingscompetentie met een generalistische inslag. En als het aan mij ligt: besteed minstens 50% van het lessenspakket aan algemene HBO- en HSAO-kennis en vaardigheden. Enkel en alleen al, omdat in de praktijk de hoger opgeleide functionarissen voor het grootste gedeelte van hun tijd problemen oplossen die niet uniek zijn voor CMV of het ter plekke aanwezige opbouwwerk. Gelukkig maar, anders was er geen doorstroming op de arbeidsmarkt, anders was er geen sociale sector of post-HBO, anders was er geen ontwikkeling in het vak van opbouwwerker.

Vandaar dat in de opleiding veel plaats ingeruimd zou moeten worden voor vaardigheden als:

- Management- en marketingtechnieken,
- Communicatieve vaardigheden (gesprekstechnieken, vergader- en discussietechnieken, besluitvorming)
- Onderzoek- en signaleringstechnieken, w.o. doelgroepanalyse, mededingeranalyse, sterke/zwakte analyse; bronnenanalyse; imago-analyse.
- Projectontwikkeling- en programmeervaardigheden.
- Probleemoplossende en planningstechnieken.
- Leervaardigheden (taalvaardigheid, argumentatieleer, basisinformatica)

2. De waarde van het afstudeerdiploma geteeld op dynamiek in de praktijk

Niet alleen redenerend vanuit de waarde die het diploma van de HBO-opbouwwerker heeft, een waarde die groter wordt naarmate hij met dat diploma toegang heeft tot meer en hoger gekwalificeerde functies op de arbeidsmarkt is het zinnig om het pleidooi van de Commissie van der Top voor algemene vaardigheden te volgen. Ik zou ook kunnen wijzen op het wetenschappelijk werk van Mevrouw de Vries en Mevrouw Koppedraijer van het RION te Groningen, die op grond van een analyse van praktijk-eisen concludeerden dat er wel een zeer grote overlap van bezigheden en functievereisten in het hele scala van agogische beroepsuitoefening bestaat.

Doch belangwekkender vandaag, is te wijzen op een aantal tendenties in de beroepspraktijk van de opbouwwerker. Ik noem er twee.

In de eerste plaats is er een toename van het opbouwwerk zonder dat het opbouwwerk heet. Ik doel op de sociale vormgevingsarbeid binnen instellingen als arbeidsbureau's, woningbouwverenigingen, bureau's voor vrouwenemancipatie, stedelijke ontwikkelingsbureau's, de politie en de VARA, waar functionarissen maatschappelijke belangen, instellingsbehoeften en verlangens van burgers procesmatig aan elkaar knopen. Het Landelijk Platform Opbouwwerk besteedde twee jaar geleden een grootscheeps congres aan die ontwikkeling. En vorige week zag ik bijvoorbeeld een advertentie van de Voortgezette Opleiding in Rotterdam (LOCO) met als wervende slogan: "U bent meer opbouwwerker dan u denkt".

In de tweede plaats: de opbouwwerker werkt steeds minder geïsoleerd, werkt meer en meer samen met andere functionarissen binnen en buiten de welzijnssector. Steeds minder gaat het uitsluitend om vechten, om afwijzingen, om Jan en zijn achterhoofd tegen de boze buitenwereld, maar om vasthoudend en creatief te opereren in interorganisatorische netwerken. Een breed opgeleide, flexibel inzetbare werker zal zijn expertise op meerdere momenten en plekken zo waar kunnen maken. De concurrentiekracht van het opbouwwerk tussen enerzijds ambtelijke diensten, anderzijds welzijnsinstellingen, woningbouwcorporaties en delen van het bedrijfsleven (lokale investeerders) neemt toe als er aan drie voorwaarden voldaan is: a) een duidelijke band met de achterban b) een instrumentele visie, ideologie verduurzaamend in handlingscompetentie en c) een werker met breed inzetbare expertise.

Dus opnieuw: dit vereist een relatief zwaar aandeel van algemene communicatie- en organisatievaardigheden voor de leerlingen.

3. Aandacht voor leerprocessen

Tenslotte: verandert er inhoudelijk verder nog wat door de komst van CMV? Ik denk dat er een unieke kans ligt om de verwaarloosde band met de volwasseneneducatie op te pakken. Die band is zwak, zeker in vergelijking met enkele andere EG-landen. Dat is niet altijd zo geweest. Hier vlakbij, op Allardsoog hadden we de 'volksopvoeders' te velde: vanuit één instituut deed men aan buurt- en vormingswerk, vanuit één filosofie. Ook in Jubbega, Emmen en Sittard was er decennia lang aandacht voor maatschappelijke verandering door collectieve leerprocessen. In Frankrijk is er een sterke traditie van 'animation socio-culturelle', in Engeland van community education en in Vlaanderen een recente praktijk waar vorming en maatschappelijke actie hand in hand gaan bij de achterstandsbestrijding.

In Nederland, oa. door een sterke scheiding de beleidssectoren onderwijs en welzijn, heeft het aspect 'leren' in opbouwwerk de laatste dertig, veertig jaar een wat bloedeloos bestaan geleid. Dit, niettegenstaande de grote aandacht in woord en geschrift van drs. G. Mosk en zijn voorgangers hier in Leeuwarden als Co Strootman, Grietje Seffinga en Tjebbe Hettinga. Er hoeft thans niet tegen de stroom van de tijd op geroeid worden: volwasseneneducatie is een hot beleidsissue, met grote economische belangen geworden. Thans wordt binnen diverse CMV ka-

ders hard gewerkt aan programma's voor basiseducatie. Mobilisatie van 'arbeidspotentieel' wordt meer en meer gezien niet alleen als een verantwoordelijkheid van de 'harde sector' maar ook als een gewenste bekwaamheid van omgangsdkundigen als opbouwwerkers. (Het gaat om: Traject begeleiding, Inschakeling Basiseducatie bij bedrijfsgerichte scholing, Public Private Samenwerking, expertise inzake inter-etnisch samenwerken.) Leren is een niet alleen een wetenschappelijk zeer goed uitgewerkt onderwerp, in de opbouwwerkpraktijk spelen leerprocessen, niet alleen van de groepsleden, maar ook van tegenstanders en van de werker zelve, een belangrijke rol.

Die grotere aandacht voor leerprocessen binnen CMV zou de Nederlandse opbouwwerkpraktijk ten goede komen. Friesland zou het voortouw kunnen nemen door de waarde van dit opbouwwerk-HBO-diploma, op Europees niveau zo op te waarderen. Ik wens u ook in andere opzichten vele vruchtbare jaren.

Gebruikte literatuur

Blok W. - Tussen Artsenmacht en patiëntenkracht. Baarn, 1985.

Broekman H., Hettinga Tj., Seffinga G., Strootman C. - Over de probleem project methode. Tijdschrift voor Agologie, 1980, 3/4, blz 166-175.

Donkers G. - Culturele en Maatschappelijke Vorming - een nieuwe kijk. Tijdschrift voor agologie, 1991, no 1.

Hingh de H. - Openingstoespraak studiedag CMV 15/1/1992. NIZW, Utrecht 1992.

Koster A. - Tussen verwarring en verzet. Marge, 1983, no 7/8 pp 29 e.v.

Nederlands Instituut voor Maatschappelijke Ontwikkeling -

Tussen Straat en Staat. NIMO, Den Bosch 1986.

Spierds M. en Berkers F. - Culturele en Maatschappelijke Vorming: (her) profilering van vak, beroep en opleiding. Vorming, jrg 7, no 1, okt 1991.

Vereniging van Hogescholen Vernieuwing van studierichtingen binnen het HSAO - Herkenbare kwaliteit in vijfvoud. Den Haag, 1989

De Vries A. en Koppedraijer C. - Wie zullen we nemen? Kenmerken van kandidaten aangesteld op vacatures (HBO-niveau) in de sociaal-agogische sector. De meningen van werkgevers over opleidingen in die sector. RION, Groningen, 1989. □

door Gerrit Mosk

Hoe verloopt de sprong van de opleiding naar de arbeidsmarkt voor afgestudeerden opbouwwerk van de Noordelijke Hogeschool Leeuwarden? Uit een onderzoek uit '87 van het Nederlands Instituut voor Maatschappelijke Opbouw (NIMO), naar opbouwonderwijs blijkt dat de opleidingen geen idee hebben waar hun studenten op de arbeidsmarkt terechtkomen. Wat dit laatste betreft zou je kunnen stellen dat de resultaten van mijn gegevensverzameling een aanvulling is op bestaand materiaal. Zeker, als het gaat om de specifieke aansluiting tussen opbouwonderwijs en opbouwpraktijk. Pretenties voor algemeen geldende uitspraken heb ik niet. Wel kunnen enkele resultaten gedeeltelijk vergeleken worden met het jaarlijks onderzoek van het NIMO naar trends in het opbouwwerk.

De vraag is hoe de arbeidsmarktsituatie er voor beginnende opbouwwerk(st)ers er uit ziet en of de opbouwopleiding voldoet aan de gevraagde functievereisten uit de opbouwpraktijk. Aan de orde is dus een arbeidsmarkt vraagstuk en een kwaliteitsvraag. Ik situeer dit in een tijdsbestek van voor de herstructurering van het hoger sociaal agogisch onderwijs. Om precies te zijn van 1985 tot en met 1991. Ik praat dus niet over de implicaties in het tijdperk van Culturele Maatschappelijke Vorming (CMV).

Specifieke opbouwopleidingen

Destijds, in 1976, kreeg de Agogische Academie Friesland (AAF), samen met de sociale academies te Den Haag en Enschede ministeriële toestemming om een studierichting opbouwwerk te beginnen. Die opleidingen initieerden het zgn. Overleg Opleidingen Opbouwwerk (OOO-overleg). In de loop van de tachtiger jaren zou Enschede en Den Haag, vanwege te geringe studentenaantallen, afvallen. Aldus bleef Leeuwarden over en stierf het OOO-overleg een langzame dood. Het laatste wapenfeit betrof een reactie op de naamgeving van de nieuwe studierichting Culturele Maatschappelijke Vorming. Voorgesteld werd Culturele Maatschappelijke Ontwikkeling om zodoende de dynamiek in het beroep aan te duiden.

Daarna is er geen georganiseerd verband meer geweest tussen de opbouwopleidingen. Elders worden nog wel, meer impliciet dan expliciet, opbouwprogramma's aangeboden. Als studierichting op initieel niveau heeft de Noordelijke Hogeschool te Leeuwarden als enige de eindstreep van de herstructurering in het Hoger Sociaal Agogisch Onderwijs gehaald. De studierichting zal nu als afstudeerrichting gelokaliseerd worden binnen CMV.

De toenmalige VO's-opbouwwerk waren een soortgelijk lot beschoren. Amsterdam, Nijmegen en Groningen stopten met de opbouwopleiding. Alleen Rotterdam modificeerde met subsidie de VO-kadercurcus opbouwwerk tot een zgn. tweede fase-opleiding opbouwwerk. Vol-

gens organisatie-adviesbureau Twijnstra en Gudde zou de opbouwopleiding ook alleen daar thuishoren: in de tweede fase. Ik citeer: "De eisen die het werk stelt zijn te hoog voor een eerste fase opleiding. De studenten zijn te jong en missen de ervaring voor het volgen van een opbouwopleiding". De onderwijspraktijk is echter anders. Weliswaar op beperkte schaal, worden opbouwwerk(st)ers op initieel niveau opgeleid in dag- of parttime opleidingen. Leeuwarden handhaaft de specifieke studierichting opbouwwerk op initieel niveau en Rotterdam handhaaft de tweede fase-opleiding onder de naam LOCO. Naast deze specifieke opleidingsroute naar het beroep is er nog een grote diversiteit in opleidingsachtergrond van de beroepsbeoefenaren: van filosoof, jurist tot HEAO'er.

politieke prioriteiten

De tweede helft van de tachtiger jaren leek een absoluut dieptepunt te worden voor het welzijnswerk, inclusief het opbouwwerk. Het werd slachtoffer van gemeentelijke bezuinigingen. Maar Rotterdam gaf in 1988 uitkomst met een nieuw perspectief: sociale vernieuwing. Het werd de politieke slogan van het derde kabinet Lubbers. Echter, drie jaar later noemt de troonrede de sociale vernieuwing slechts één keer en dan slechts in het kader van bestuurlijke decentralisatie. Maar toch, dit vaandel lijkt mede een revival voor het welzijnswerk en in het bijzonder het opbouwwerk te bewerkstelligen.

Met deze nieuwe politieke impuls is de vraag naar opbouwwerk inderdaad toegenomen. In 1990 is er een lichte groei te bespeuren. De beroepsgroep omvat nu ruim duizend beoefenaren. Resultante van nieuw politiek beleid is, dat de vraag vanuit de praktijk groter is dan het aanbod van de opleidingen: een schaarsteprobleem op de arbeidsmarkt dus. Of deze groeiende vraag zich zal doorzetten, weet ik niet. De sociale vernieuwing ligt nu in handen van de gemeenten. Aan hen ligt de keuze voor beleidsvernieuwing en concretisering daarvan. Maar Wim Kok wimpelt zijn financieringstekort af op dezelfde gemeentelijke overheden. De beleidsvernieuwing bij de gemeenten komt daarmee onder vuur te liggen. En

daarmee ook het opbouwwerk. Opbouwwerk behoort voor de gemeentelijke - financier tot de "KAN"-categorie, zo stelt Wil van de Leur. Cruciaal is dan ook of de gemeenten de financiële en politieke creativiteit kunnen opbrengen om de sociale vernieuwing te doen slagen én of de behoefte aan opbouwwerk geformuleerd wordt. Tegelijkertijd moeten we ook constateren dat de eerste

schoten alweer gelost zijn, zo blijkt uit de gemeentebegrotingen voor '93.

Het kwaliteitsvraagstuk

Kwaliteit, kwaliteitsverbetering, kwaliteitsbewaking, kwaliteitssystemen zijn begrippen waar geen beroep, geen organisatie, geen sector meer om heen kan. Er woedt een kwaliteitsvirus door Nederland. Kwaliteitszorg is goed en kwaliteitszorg moet, zo is het motto.

Opleiding

Hoe meten we nu kwaliteit in het onderwijs. Mooie formulieren worden gemaakt om programma's te evalueren. De inhoud, de organisatie, de docent, het tentamen en zelfs de student moet zijn eigen inzet evalueren. Prachtig als suggesties voor verbetering gewogen worden door de docent en misschien een volgend jaar ingevoerd worden. Vaak merkt de student er zelf weinig van of hij moet zijn blijven zitten. Immers onderwijsprogramma's worden achteraf geëvalueerd. Dit systeem van evalueren is intern gericht op het onderwijsleerproces. De focus is vooral gericht op de feitelijke uitvoering van het onderwijsprogramma en de didactische aanpak. Wat is het keurmerk van de "waar" opbouwwerk(st)er.

Opleidingen menen de pretentie te hebben dat ze weten. Er studeren immers opbouwwerk(st)ers af, al zijn het er niet zoveel. Maar er ontbreekt een Warenwet opbouwwerk(st)er!

Hier doemt de kwaliteitsvraag op die opbouwwerkopleidingen zich herhaaldelijk dienen te stellen. Dat die opleidingen deze vraag niet gesystematiseerd stellen, komt volgens mij door het simpele feit dat we in Nederland nauwelijks een specifieke opbouwwerkopleiding kennen. Er rest een verbrokkeld beeld.

Met de komst van de autonomie van hogescholen is het ook de vraag of er landelijke eenduidigheid ten aanzien van kwaliteitsisen in het verschieft liggen. Natuurlijk is er wel de herkenbare kwaliteit van culturele maatschappelijke vorming.

Ten aanzien van het produkt "afgestudeerde" ligt die eenduidigheid, denk ik, ook gedifferentieerd. Want hoe liggen die kwaliteitsisen landelijk voor een af te studeren opbouwwerk(st)er? In het verleden moest daar een inspectie en gecommiteerde over waken. Nu mag er een deskundige uit de praktijk over waken. Dat lost echter het gebrek aan eenduidigheid niet op. Voor wat betreft toetsing uit de praktijk is het op zich misschien een vooruitgang, maar mijns inziens een te geïsoleerde verandering zonder een Warenwet op zak.

Als de afgestudeerde de opleidingsdeuren achter zich gesloten

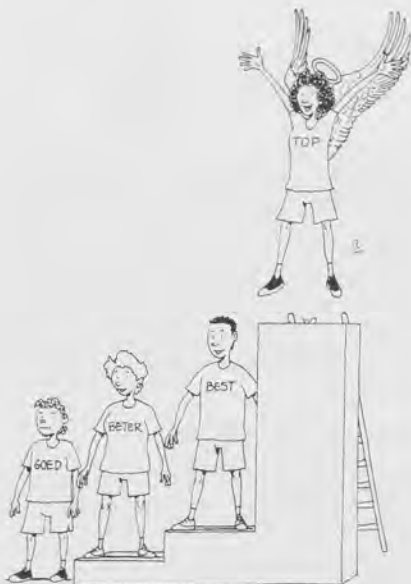
heeft, dan is hij/zij verdwenen voor de opleiding. Hier ligt ook mijn zorg. Niet alleen intern evalueren, maar ook komen tot een studentenvolg-systeem (beter is te spreken van een abiturient-volgsysteem) om zodoende na te gaan waar omissie's in de opleiding zitten, cq. waar verbeteringen aan te brengen zijn. Het gaat immers om die specifieke afgestudeerde in een specifieke arbeidssituatie met een specifieke opleiding achter de rug. Dus effectrapportage vanuit de eigen gelederen als één element van de externe kwaliteitsbewaking.

Beroep

Ik denk dat er in het welzijnswerk geen beroepsgroep is, die jaarlijks zo intensief op trends -in diverse aspecten van de arbeid- gevolgd wordt, als het opbouwwerk. Voor elk zichzelf respecterend beroep in deze kwetsbare sector van maatschappelijke arbeid zou een systematische gegevensverzameling over ontwikkelingen in het beroep, een normale gewoonte moeten zijn. Niet alleen vanuit legitimatie-oogpunt, maar ook als het gaat om de kwaliteitszorg voor het beroep.

Uit andere onverdachte hoek manifesteert zich de zorg om kwaliteit. Het Consulentschap Samenlevingsopbouw heeft in opdracht van het Landelijk Platform Opbouwwerk onlangs haar eerste gedachten omtrent de kwaliteitsontwikkeling en -vereisten op papier gezet. Een hoopvolle ontwikkeling om dat weerbarstige beroep opbouwwerk in een samenhangend kwalificatiestelsel onder te brengen. Dat biedt houvast voor opleiding en werkveld.

Van belang is mijns inziens er voor te waken dat er geen gescheiden opleiding- en praktijkcircuits inzake het keurmerk gaan ontstaan. Eigenzinnigheid is tenslotte de opbouwwerkweld niet vreemd. Kortom opbouwwerkpraktijk en opbouwwerkopleiding kunnen ter-

zijnertijd op examens. De een bij de visitatiecommissie CMV, de ander bij het Consulentenschap Samenlevingsopbouw. Naar de uitslag kunnen we slechts gissen. Maar uiteindelijk zal met name de gemeentelijke overheid de beslisser zijn.

De zorg voor kwaliteit

De zorg voor kwaliteit zou ik willen afsluiten met enkele suggesties:

a. ontwikkel per afstudeerrichting een abiturient-volgsys-

plaats een zingevingsvraag. Ofwel heeft de welzijnswerkopleiding recht van bestaan.

De uiteindelijke kwaliteitsvraag wordt echter vaak afgemeten aan de mate van succes op de arbeidsmarkt. Echter zo eenvoudig is het niet. De aansluiting tussen opleiding en arbeidsmarkt kan door verschillende problemen verstoord worden. Immers:

- * een goede student hoeft nog geen baan te krijgen
- * een slechte student kan wel een baan krijgen

In de aansluiting tussen opleiding en arbeidsmarkt kunnen twee probleemgebieden voorkomen:

Indien we kijken naar dit onderzoek dan komt het volgende beeld naar voren:

	PLANNEN	FEITELIJK	HUIDIG
	%	%	%
ACTIVITEIT			
betaald werk	60	60	56
studeren	11	11	15
vrijwilligerswerk	0	4	0
gezinsverplichtingen	0	0	0
combinatie	18	22	22
anders	11	4	7
COMBINATIE ACTIVITEIT			
werk-studie	60	17	33
werk-vrijwilligerswerk	0	17	0
werk-gezinsverplichtingen	40	33	33
studie-vrijwilligerswerk	0	33	17
vrijwilligerswerk			
werk-gezinsverplichtingen	0	0	17
WERKSECTOR			
opbouwwerk	37	25	20
kultureel werk	50	25	33
ander welzijnswerk	6	19	20
buiten welzijnswerk	6	31	27

teem

b. verhoog de wederkerigheid tussen werkveld en opleiding vanuit een gezamenlijke verantwoordelijkheid voor kwaliteit. Doe dit in de nauwe omgeving van de opleiding.

c. onderzoek hoe de geformuleerde behoefte aan bijscholing adequaat beantwoord kan worden.

d. organiseer naast het landelijk studierichtingsoverleg een overleg van opbouwwerkafstudeerrichtingen. In de vorm van een sectie van het landelijk studierichtingsoverleg CMV.

Enkele opmerkingen vooraf bij het onderzoek:

In de afgelopen jaren heb ik drie maal de afgestudeerden van de sector Gedrag en Maatschappij op de arbeidsmarkt gevolgd.

Er bestonden verschillende aanleidingen om dit spoorwerk uit te voeren. In de eerste plaats een onderwijskundige aanleiding door in twee van de drie gevallen het onderzoek mede uit te laten voeren door studenten in de vorm van een leeronderzoek.

In de tweede plaats een vorm van effectmeting; welke kans op succes is er voor de abiturient op de arbeidsmarkt en hoe ziet die arbeidsmarkt er dan uit. In de derde

a. er kan sprake zijn van een onevenwichtige relatie tussen vraagzijde en aanbodzijde in kwantitatieve zin en b. een onevenwichtige relatie in kwalitatieve zin: de kwalificatie van de afgestudeerde past niet bij de vereiste kenmerken van de aangeboden functie.

In de literatuur worden beide categorieën nader gespecificeerd, maar daar zal ik niet verder op ingaan.

Nu valt er bij de zgn. arbeidsmarktredenen een kanttekening te maken omdat onderwijs natuurlijk ook een intrinsieke waarde heeft voor de student en niet alleen afgemeten mag worden aan de kans op succes op de arbeidsmarkt.

Wat komt er van terecht?

Ik zal me hierna vooral beperken tot het in mei '92 uitgevoerde onderzoek naar abiturienten opbouwwerk. Vooraf een enkele opmerking over een onderzoek onder opbouwwerkers en cultureel werkers (mei '90) naar hun plannen ten tijde van hun afstuderen, wat ze feitelijk zijn gaan doen en wat ze deden op het moment van peiling. Indien we kijken naar dit onderzoek dan komt het volgende beeld naar voren: (zie schema hierboven).

Wat opvalt is dat wat men van plan is te gaan doen ook inderdaad gerealiseerd wordt. De combinatie-activiteit lijkt interessant voor de afgestudeerde. Hierin zitten wel fluctuaties.

Voor wat betreft de werksector is een opvallend gegeven dat uiteindelijk ruim een kwart buiten het welzijnswerk terecht komt. Het gevolg daarvan is dat in de werksector minder beroepsbeoefenaren terecht komen.

De overige resultaten van bovenstaand onderzoek wijken verder weinig af van het meest recente onderzoek van mei '92. Vandaar dat ik me hertoe wil beperken.

De NHL-opbouwwerker

Het betreft opbouwwerkkaburiënten vanaf 1985 tot en met 1991. Het gaat hier om een onderzoek naar de positie van afgestudeerden op de arbeidsmarkt, hun beroepsactiviteiten en hun mening over de opleiding. Kortom de aanbodzijde van de arbeidsmarkt.

Het responspercentage bedraagt 80 %.

Ik zal u eerst wat algemene gegevens presenteren in absolute aantallen en in percentages:

Het geslacht is 62% man 35% vrouw. Een kende zijn/haar eigen geslacht niet, althans heeft deze vraag niet beantwoord. Overigens bevestigt de man-vrouw verhouding

van afgestudeerden het landelijk beeld.

Het jaar van afstuderen laat een piek zien in 1990. Voor de opleiding een goed jaar. Voor de overige respons een redelijk gespreide verdeling over de jaren.

De afgestudeerden zijn voor wat betreft de leeftijd in de bloei van het arbeidsleven:

26-30 jaar. Zo jong zijn ze ook niet meer, meneer Twijnstra en Gudde.

De provinciale standplaats is Friesland. Ze zijn niet van huis weg te slaan; het gros blijft in Friesland hangen. Is hier ook sprake van een Wiegel-effect?? Wel is er de laatste jaren een grotere provinciale spreiding te bespeuren in het accepteren van opbouwwerkbanen.

In de aansluiting tussen opleiding en arbeidsmarkt heb ik de kwantitatieve en kwalitatieve onevenwichtigheid tus-

TIJDENS DE EELSTEDENTTOCHT WORDT ER GEEN OPBOWWERK VERRICHT IN FRIESLAND ... EH ... -- EH -- NEDERLAND!

sen vraag en aanbod genoemd. Een specifiek aansluitingsprobleem wordt wel het bemiddelingsprobleem genoemd. Dit heeft betrekking op de contactmogelijkheid tussen vraag en aanbod. Ofwel een recruiteringsprobleem voor de vraagzijde en verwervingsprobleem voor de aanbodzijde.

Een blok van vragen betrof dit bemiddelingsprobleem.

Er kan slechts sprake zijn van een bemiddelingsprobleem als studenten ook de intentie hebben om te gaan werken. Er is een enkeling die gaat studeren, de keuze valt dan op de universiteit. Het gros wil aan het werk of een combinatie van werken en iets anders. Als we nu kijken waar de mensen werk krijgen, dan valt op dat een vijfde deel buiten welzijnswerk terecht komt. Viervijfde blijft in het welzijnswerk, waarvan drievijfde specifiek in het opbouwwerk. Kortom voor het beroep is er een uitvalpercentage van 40%.

Was het nu gemakkelijk of moeilijk om aan een opbouwwerkbaan te komen. Nog geen 20% vindt het moeilijker dan ze dachten.

De overige 80% kwam vlot aan een baan. Het aantal sollicitatiebrieven is gering. Eenderde schrijft drie tot vijf sollicitatiebrieven. Bijna de helft schrijft niet meer dan twee brieven! Het duurt ook niet lang voordat men een baan heeft. Na drie maanden kan al 64% het beroep uitoefenen. Binnen een half jaar heeft meer dan 80% werk. Het arbeidsbureau speelt in de bemiddeling nauwelijks een rol.

De advertentie wint het nog steeds veruit. Daarnaast komt men aan een baan via een kennis, docent of via de stage. Gevraagd is ook of er concessies gedaan zijn met betrekking tot het verkrijgen van een baan. In bijna tweederde van het totaal is dat het geval. Vooral op de functie-inhoud en in de streek van het land zijn concessies gedaan. Het liefst blijven de afgestudeerden in Friesland wonen en werken.

Afsluitend kan gesteld worden dat de afgestudeerden met weinig moeite in korte tijd aan een opbouwwerkbaan kunnen komen. Je zou ook kunnen stellen dat er geen bemiddelingsprobleem is. Werkgever en werknemer vinden elkaar. Hierbij moet wel de kanttekening geplaatst worden dat dit slechts één aspect is van de aansluiting tussen opleiding en arbeidsmarkt. In de praktijk is die relatie complexer.

De opbouwwerkbaan

Een andere set van vragen betreft de opbouwwerkbaan. Hoe ziet die eruit? Er wordt veel parttime gewerkt. Een derde werkt 33-38 uur.

In opvallend veel vaste betrekkingen. De inschaling is voornamelijk een OB-functie. De functiebenaming is voor 40% opbouwwerk. De werkdruk is gewoon voor 41%, maar voor 59% groot. Dat ligt met name aan de vele taken en de complexe problematiek. Gezien de onderzoekspopulatie is men nog niet lang aan het werk. De verdeling over het aantal jaren dat men in het vak wil blijven is aardig evenwichtig. De helft wil wel zo'n 10 jaar of meer het beroep uitoefenen. Het lijkt een stabiele beroepsgroep te zijn.

De specifieke opbouwwerkinstelling is aan het verdwijnen. Sociaal-culturele instellingen komen het meest voor, maar ook specifieke projecten. Een enkeling oefent zijn beroep uit bij de gemeente.

De collegiale ondersteuning is minimaal bij het inwerken in de eerste opbouwwerkbaan. 90% !! zegt oppervlakkig, nauwelijks of in het geheel niet ingewerkt te zijn. Ongeveer de helft is al eens van baan veranderd. Opvallend is

dat daarvan de neigingen het werkwijze aan de slag gaat. De andere helft gaat in het opbouwwerk verder. De opbouwwerkbaan is zwaar, zo mogen we wel concluderen. Een omvangrijk takenpakket met een complexe problematiek. Vooral voor de beginnende opbouwwerker. Juist in die moeilijke beginperiode zou collegiale ondersteuning verwacht mogen worden. Kennelijk past dit nog niet in het personeelsbeleid van de instellingen. In de zachte sector wordt men voor de hongerige leeuwen gegooid. In deze sector zou men anders verwachten. Opbouwwerkinstellingen is aan te bevelen om tijd uit te trekken om de junior op gepaste wijze door een senior in te laten werken!

Voor het overige kijkt bovenstaand beeld van de opbouwwerkbaan niet af van het trend-onderzoek '90 van het NIMO.

Functie-inhoud

In de aansluitingsproblematiek gaat het bij de functie-inhoud om het kwalitatieve aspect. Wat zijn de vereiste kenmerken van de functie. Voor wat betreft de inhoud van de functie is gebruikt gemaakt van de terminologie uit het

beroepsprofiel.

De hoofdtaak van de functie is van tweeërlei aard. Het is kennelijk terecht dat, naast het ondersteunen van bewonersinitiatieven, de maatschappelijk vormgevings-taak opgenomen is in het beroepsprofiel. Het vorsende, innovatieve karakter van het opbouwwerk wordt hiermee tot uitdrukking gebracht. Beide hoofdtaken worden veelal in combinatie uitgeoefend.

Nadere precisering van de hoofdtaken laat zien dat de educatieve ondersteuning een gering accent in het werk heeft. Wat dat betreft is er nog steeds niets veranderd in de praktijk. De sociaal-organisatorische ondersteuning scoort in het werk het hoogst, maar ook de voorwaardenscheppende ondersteuning krijgt veel aandacht.

Als we kijken van welke methoden het meest gebruik gemaakt wordt dan valt op dat de netwerkbenadering, de probleem-projectmethode en het buurt- en wijkgericht werken gelijkelijk het hoogst scoren. De tijd van sociale acties lijkt voorbij! Daar is de bijdrage van het opbouwwerk ook niet meer opgericht. Het beïnvloeden van de besluitvorming van instanties en het vormgeven aan zelforganisatie staat voorop. Maar gesteld kan worden dat de inzet van de bijdrage breed is en dicht bij elkaar ligt. Achterstandsbestrijding, vormen van zelfbeheer, voorzieningen en interorganisatorische samenwerking krijgen vrijwel evenveel aandacht.

De domeinen waarop het werk betrekking heeft laat zien dat wijk- en buurtkaders enerzijds en wonen/woonomgeving nog steeds nummer één op de lijst staan. Onderwijsvorming scoort hier het laagst. Indien we kijken naar het categoriaal werk dan springen de ouderen en de jongeren er expliciet uit.

Aansluiting praktijk - opleiding

Het laatste onderdeel uit het onderzoek betrof de relatie tussen werk en opleiding. De aansluiting vind meer dan 80% van de afgestudeerden voldoende tot goed. Maar men mist toch wel wat, vooral op kennisgebied. Tekorten ervaart men in domeinkennis, bijvoorbeeld van werkgelegenheid en alloctonen, van arbeidsrecht.

Een tweede gemis ervaren afgestudeerden op het terrein van organisatiekunde. Genoemd worden het openbaar bestuur, bureaucratieën, woningcorporaties. Daarnaast wordt veel genoemd het financiële aspect van het werk. Niet alleen van subsidies, budgettering, maar ook hoe het beleid financieel vertaald wordt. Op het gebied van inzicht zien we met name dat er meer aandacht zou moeten komen voor bestuurlijke verhoudingen met name tot de gemeentelijke overheid. Hiernaast wordt veel genoemd de relatie tot de organisatie die ondersteund wordt. Je zou kunnen zeggen inzicht in culturen van vrijwilligersorganisaties.

Eén van de respondenten meent dat de opleiding autorjlessen in het onderwijsprogramma moeten opnemen. Een vaardigheid die gemist wordt. Het loopt nogal uiteen waarvan men zegt dat er meer aandacht voor zou moeten komen. Ik zou er drie in elkaars verlengde willen noemen: samenwerken/onderhandelen/conflict-hantering. Bij de houdingsaspecten worden presentatie en overzicht genoemd en in zijn algemeenheid de manier van optreden tegenover diverse betrokkenen.

Ongeveer een derde van de respondenten zegt behoefte te hebben aan bijscholing. Ook uit een veldverkenning van de Werkplaats Opbouwwerk Noord Nederland (WONN) naar scholingsbehoeften blijkt deze behoefte aan bijscholing. De belangrijkste reden is dat het moeilijk om aan goed opgeleide opbouwwerkers te komen en anderzijds de wens om de eigen personeelskwaliteit op peil te houden. Op maat, specifiek zou het aanbod moeten zijn. Waar bijvoorbeeld concreet om gevraagd wordt is een basiscursus methodiek opbouwwerk en projectmatig werken. Thema's als individuele trajectbegeleiding en volkshuisvesting scoren eveneens hoog. Het beeld dat de opbouwwerkpraktijk van de NHL-opleiding heeft, is volgens de respondenten in het algemeen gunstig. Positief, goed, zijn hier de trefwoorden. "Levert praktisch ingestelde mensen af die flexibel kunnen opereren"

Gebruikte bronnen

Nederlands Instituut voor Maatschappelijke Opbouw - De kaart van het Opbouwwerk in Nederland, Trends '90, nr 8, NIMO, Den Bosch 1987.

RION, Instituut voor Onderwijsonderzoek - Een proeve van kwaliteitsbewaking. Rijksuniversiteit Groningen, Groningen 1989.

G. Mosk - Onderzoek naar abiturienten opbouwwerkers en cultureel werkers. Noordelijke Hogeschool Leeuwarden, Leeuwarden 1990.

G. Mosk - Onderzoek naar abiturienten opbouwwerk. Noordelijke Hogeschool Leeuwarden, Leeuwarden 1992.

Mededelingen Opbouwwerk - Themanummer "Beroepsvorming", Den Haag, mei/juni 1992, nr. 104.

Werkplaats Opbouwwerk Noord Nederland - Verslag veldverkenning scholingsbehoefte noordelijk opbouwwerk. WONN, Drachten 1991.

Opbouwwerk met allochtonen: standaard methodieken toepasbaar?

door Djaikoemar Bindraban

Ik ben opbouwwerker bij de Stichting Welzijn te Beverwijk. Alvorens verder te gaan, wil ik de Noordelijke Hogeschool feliciteren met haar 5-jarig bestaan en tevens een compliment maken aan de sectie opbouwwerk met dit initiatief.

Mijn inleiding wil ik beginnen met een verhaaltje: Heel lang geleden waren er mensen, die anderen wilden helpen. Ze deden dat uit liefdadigheid. Al in die tijd ontwikkelden zij methoden om die hulp zo goed mogelijk aan te bieden. Veel later werden die handelingen beschreven met moeilijke namen en worden dan methodieken ge-

noemd. Zo kreeg het opbouwwerk ook methodieken. Docenten onderwijzen dat aan opbouwwerkers en die gaan vervolgens de praktijk in (simpel gesteld groepen en mensen helpen). Dit ging jaren goed. Tot er andere wezens kwamen, die ze voor het gemak buitenlanders gingen noemen. Ze kwamen van ver. Praten anders, eten anders en denken ook anders. Zij werden geholpen door goede mensen uit liefdadigheid en ze leefden nog lang en In de opleiding Opbouwwerk heb ik voldoende methodische ondergrond meegekregen om met Nederlanders te werken. In de praktijk heb ik die methodieken moeten gebruiken om ook met allochtone groepen te werken en mijn ervaring is dat de methodieken toepasbaar zijn. Het blijkt echter dat er toch iets extra's nodig is om met allochtone groepen te werken. Het vraagt om een andere opstelling en houding van de opbouwwerker. Om inzicht te krijgen in die allochtone groepen is van belang:

- a. Een goede analyse te maken van de groep of organisatie (hierop kom ik nog terug).
- b. Netwerken te herkennen en te plaatsen.

Opbouwwerkers maken vaak goede analyses. Wat ik merk en ook mis is dat er zelden een goede analyse wordt gemaakt van allochtone organisaties of groepen. Er zijn enkele mogelijke oorzaken op te noemen waarom dat niet zou gebeuren: het ontbreekt de werker aan interesse in de groep, er bestaat een hoge drempel van werker naar groep. Die drempel kan voortkomen uit negatieve ervaringen die de werker heeft gehad met allochtone groepen en/of individuen. Of de werker bestempelt de allochtonen bij voorbaat als moeilijk. Hoe vaak hoor je niet:

- + Wat is het moeilijk te werken met die groep?
- + Ik weet niet goed wat ik moet zeggen?
- + Ik ben bang dat ik dan discrimineer?

Mijn ervaring is dat een goede groeps- of organisatie-analyse het werken met die groepen vergemakkelijkt. Ik ben van mening dat een analyse van essentieel belang is, want het geeft niet alleen inzicht in netwerken, maar ook informatie over het individu, zwakte-sterkte en onderlinge verhoudingen, enz. Als allochtoon en ook werkend met allochtonen heb je een meerwaarde. Vaak wordt alleen gekeken naar die meerwaarde, maar er is ook nog een andere kant.

De nadelen

Een aantal heb ik op een rijtje gezet:

- 1. Een te sterke vereenzelviging met de groep kan de objectiviteit verminderen.
- 2. De bekendheid met culturele codes kan er toe leiden dat de opbouwwerker deze niet meer als zodanig onderkent.
- 3. Het versterkte wij-gevoel kan leiden tot selectiviteit van informatie. Wat is nu dat wij-gevoel. Dit is moeilijk te omschrijven. Volgens mij ontstaat het wij-gevoel als mensen ontdekken dat ze zich in een bepaald overeenkomstige problematische situatie bevinden. Dit geeft her-

kenning. Zo kan het zijn dat bv. Turken en Surinamers in Nederland een wij-gevoel hebben; allebei buitenlanders in een vreemd land.

Een leuk voorbeeld hierbij is: Op een dag komt er een Surinaamse man bij mij op het arbeidsbureau (ik was toen trajectbegeleider werk- en beroepsscholing Allochtone Jongeren). Hij vertelt mij zeer uitgebreid over de methoden en tactieken die hij gebruikte om werk of scholing te vermijden. Na zijn verhaaltje zeg ik: "Ik werk ook voor het arbeidsbureau". Verbaasd keek hij mij aan en zegt: "We are brothers". Dit verhaaltje is illustratief voor het wij-gevoel. Het leuke is dat hij na een aantal gesprekken op een scholingstraject is gezet.

4. De groep wellicht eerder dan de werker verwacht partij te kiezen.

Het is vanmiddag niet mijn bedoeling een technisch en/of theoretisch verhaal af te steken. Opbouwwerkers moeten leren dat werken met allochtone groepen om een andere houding vraagt. Je bent niet alleen opbouwwerker, eigenlijk ben je een allround welzijnswerker. Je bent bemiddelaar, pleitbezorger, advocaat en vriend. Dit maakt dat opbouwwerkers steeds weer de juiste positie moeten kiezen.

Wat is dan die andere houding?

Dat is niet in een paar minuten uit te leggen, maar ik doe een poging.

Deze lijkt het simpelste: Opbouwwerkers zouden allochtone organisaties, groepen, serieus moeten nemen. Bereid zijn te investeren (een goede investering betaalt zich dubbel en dwars terug, recentelijk ondervonden bij de verkoop van mijn huis).

Allochtone groepen zouden niet te snel moeten worden erkend als volwaardige partner door het opbouwwerk. Het gevolg kan zijn dat het opbouwwerk de groep te snel loslaat.

Het opbouwwerk moet de bestaande kaders waarderen en aanmoedigen (motiveren). Kaders nemen zitting in een bestuur niet uit kwaliteit maar veelal uit motivatie. Opbouwwerkers moeten goed weten wat de organisatie nastreeft en of dat overeenkomt met wat zij als doel interpreteren.

Het opbouwwerk moet niet te snel resultaat verwachten. Niet uitgaan van eerder negatieve ervaringen.

De opbouwwerkers moeten sterker, meer dan misschien bij Nederlandse groepen, het tolerantieniveau optimaliseren.

Opbouwwerkers moeten voor zichzelf, indien nodig, een lage drempel creëren om de doelgroep te benaderen.

Nederlandse opbouwwerkers moeten zich realiseren dat zij altijd een 'buitenstaander' (het wij-gevoel ontbreekt) blijven.

Wij een allochtone organisatie naar mijn mening volwaardig functioneren, dan zullen zij een strategie moeten kiezen om machtsbalansen te beïnvloeden. Daarom vind ik dat allochtonen zowel op lokaal als regionaal niveau moeten participeren, bv. in wijk- en gemeentelijke overlegstructuren, in buurtbeheer, in sociale vernieuwing. Naar mijn mening gebeurt dat te weinig en dit moet gestimuleerd worden (vanuit het opbouwwerk). Hoe vaak bestaan

besturen slechts uit 'witte mensen'. Aan die participatievorm wordt nog veel te weinig aandacht gegeven vanuit het opbouwwerk.

Tenslotte:

Het opbouwwerk zou meer ruimte moeten maken om met allochtone groepen te werken. Dat vraagt om ruimte voor vernieuwing. Een andere aanpak. Alleen is het probleem dat die ruimte nauwelijks kan worden gereserveerd. Er wordt mijns inziens geen tijd voor vrijgemaakt. Dit komt door inkrimping van uren, vaak van rijks- en/of gemeente-wege ingezet. Door al deze bezuinigingen krijgt het opbouwwerk steeds minder ruimte als algemene werksaort. In Nederland gaan wij naar een multi-culturele samenleving. Het opbouwwerk dient hierop een visie te ontwikkelen. Ik blijf van mening dat binnen het opbouwwerk kennis, ervaring en inzichten genoeg zijn om die aan te wenden ten behoeve van de verschillende bevolkingsgroepen.

De emancipatie van buitenlandse vrouwen en mannen is een proces en gestreefd moet worden naar een gelijkwaardige plaats in de Nederlandse samenleving. Ik ben van mening dat allochtone organisaties belangrijke functies hebben zoals toevluchtsfunctie, psychologische functie, hulpverleningsfunctie. De functie die ze hebben van het beïnvloeden van waarden en normen in de eigen groep is misschien wel het belangrijkste voor het opbouwwerk.

Uit dit alles moeten wij concluderen dat organisaties van allochtone buitenlanders belangrijke plekken zijn voor de buitenlanders om als individuen sterk te worden en als collectief aan verbetering van hun positie te werken.

Buitenlanders zouden zich thuis moeten voelen, een plek moeten hebben om elkaar te ontmoeten, hun cultuur te beleven. Alleen dan kan een bewustwordingsproces op gang komen. Het is niet mijn bedoeling te generaliseren,

maar ik zie dat het opbouwwerk niet overal goed functioneert. Opbouwwerk en organisaties moeten meer aanvullend en stimulerend naar elkaar werken. Opbouwwerk en allochtone organisaties hebben elkaar nodig en het is belangrijk dat er een relatie ontstaat. Veelal zal een afweging gemaakt moeten worden, tussen instellingsbelang en belang van de allochtone zelforganisaties. Ik hoop dat allochtone organisaties niet bij voorbaat de strijd verliezen.

□

De valkuilen van de pragmatiek

Op de grote opbouwwerk-conferentie vorig jaar in de Beurs van Berlage in Amsterdam werd definitief afscheid genomen van de opbouwwerker als "eenzame fietser". Vele jaren geleden was het aan een lied van Boudewijn de groot ontleende beeld van de "eenzame fietser", die solo op tornt tegen regen, hagel en tegenwind, terug te vinden in de naam en het logo van de toenmalige beroepsvereniging. Het was een nogal mosochistische positie-keuze van die beroepsvereniging: dat eenzame figuurtje dat in zijn "uppie" het systeem bevecht in de wetenschap dat deze strijd tegen de elementen nimmer in zijn voordeel beslist kan worden.

Wat bracht de oprichters tot de keuze van dat solitaire beeldmerk? Ik weet het niet en heb de neiging om daar onderzoek naar te doen, weten te onderdrukken. Het lijkt mij dat er twee lezingen mogelijk zijn. De kritische toehoorder begrijpt dat ik nou bloedlink bezig ben door op dergelijke wijze geschiedenis te bedrijven. Op die manier kan ik immers ook in volle ernst vertellen dat ik indertijd principieel weigerde lid te worden, omdat ik het beeldmerk sexistisch vond.

Het toonde immers zeer kennelijk een mannetje op een herenfiets. Geen wonder dat opbouwwerk zo lang een mannenberoep bleef.

Het is het soort trendy geschiedschrijving waarop de Haagsche Post zo lang patent had. De eerste lozing over de motieven om het beeldmerk van de "eenzame fietser" te kiezen is in die HP-stijl. Het beeldmerk is dan de verbeelding van een aan de werkelijkheid ontstegen idealist die opties als "fundamentele democratisering van de samenleving" en de "strijd tegen het systeem" vergeefs trachtte te enten op concrete maatschappelijke vraagstukken.

Deze lezing had een zekere "klimatologische" werkelijkheidswaarde. De tweede lezing is een gans andere. Die luidt dat het beeldmerk simpel en treffend weergeeft dat opbouwwerk een eenzame "zwaar weer klus" is. Omdat opbouwwerk moet werken aan de gecombineerde opdracht tot:

- de oplossing van concrete maatschappelijke problemen
- en het gelijktijdig benutten van de daarbij optredende processen om mensen, om meer primaire samenlevings-

verbanden, in een sterkere uitgangspositie te brengen, meer eigen verantwoordelijkheid te nemen.

Ik moet zeggen dat deze lezing mij het meeste bevalt, omdat zij de opdracht van het opbouwwerk in essentie weergeeft. Hoe het ook zij: de "eenzame fietser" is inmiddels al jaren uit het beeld verdwenen; in een tempo dat van plaats tot plaats verschilde. Maar de bezegeling van diens vertrek vond in feite pas plaats toen op de opbouwwerk-conferentie in de Beurs van Berlage de nieuwe positie keuze van het opbouwwerk werd neergezet. De conferentie had als werktitle:

Samenlevingsopbouw & Samenlevingsvraagstukken. Die combinatie van werken aan de opbouw van de samenleving en de aanpak van vraagstukken in de samenleving raakt aan de essenties van het opbouwwerk. Maar laat tegelijkertijd heel realistisch het opbouwwerk een "toontje lager" zingen.

De conferentie zette impliciet en expliciet het opbouwwerk neer als een beroep dat een specifieke en zinvolle bijdrage levert aan processen van samenlevingsopbouw en aan de oplossing van samenlevingsvraagstukken. Dat evenwel zonder de pretentie in deze een monopoliepositie te hebben.

Hierdoor is het opbouwwerk bevrijd van overmatige pretenties en kan het tevens andere actoren in de samenleving aanspreken op hun verantwoordelijkheid voor aspecten en processen van samenlevingsopbouw. Wat dat aangaat wordt het opbouwwerk momenteel zeer gesteund door het beleidsconcept van de Sociale Vernieuwing.

Dat wijst immers op zaken die juist vanuit het opbouwwerk gezien essentieel zijn, zoals:

- het belang van inter-sectorale aanpakken
- het werken aan concrete probleemoplossing
- het versterken van de zelfwerkzaamheid en eigen verantwoordelijkheid van de bewoners, de burgers

Uit oogpunt van samenlevingsopbouw en opbouwwerk is het van cruciaal belang dat nu eindelijk eens op landelijk politiek-bestuurlijk niveau ruimere accolades zijn getrokken, dan die per departementale kolom. "Tel uw zegeningen" zou premier Lubbers zeggen. Dat dan ook doende is het goed om naast de genoemde algemene condities nog enkele voor het opbouwwerk van belang zijnde specifieke zaken op een rijtje te zetten:

- het opbouwwerk beschikt over een recent, taakstellend Beroepsprofiel dat kwalitatief met kop en schouders uitsteekt boven andere recente profielen in de sociale

- sector
- en nog maar kort geleden verscheen het uitstekende studieboek "Opbouwwerk, methoden, technieken en terreinen", waarmee het opbouwwerk beschikt over een actueel en omvattend leerboek, dat ook een goed beeld van de professie geeft
- het opbouwwerk heeft een eigen hoogleraar aan de Erasmus Universiteit; een hoogleraarschap - en dat is uniek in de sociale sector - gefinancierd wordt door het bedrijfsleven, gemeentebesturen en religieuze organisaties. In opleidings-sferen is er voorts het Loco, het Landelijk Onderwijs Centrum Opbouwwerk, en er zijn enkele Hogescholen - waaronder deze - waar opbouwwerk hoog op de opleidings-agenda prijkt.
- inzake Studie en Onderzoek met betrekking tot samenlevingsopbouw en opbouwwerk is het zo, dat de aanstaande vorming van een nieuw onderzoeksinstituut uit het Nimo en het Nimawo nadrukkelijk ook er op gericht zal zijn die functies te vervullen voor de niet-koopkrachtige vraag.
- en ten slotte wordt momenteel de laatste hand gelegd aan de opzet en inrichting van het Landelijk Centrum Opbouwwerk, waarbinnen de Werkplaatsen Opbouwwerk en het Landelijk Platform Opbouwwerk in nieuwe opstelling de zogenoemde "transfer"- en de "innovatie"-functie zullen gaan behartigen. *(Inmiddels opgezet. Zie elders in deze MO.)*

Het gaat hier om een nadrukkelijke politieke keuze die bij de vorige behandeling van de WVC-begroting tot uitdrukking kwam door een Amendement van PvdA en CDA dat Kamerbrede steun kreeg. In het overleg met de Minister hierover werd van de zijde van de Kamer nadrukkelijk vastgesteld dat de functies "transfer" en "innovatie" niet door het Werkontwikkelingsinstituut NIZW konden worden behartigd; en dat zulks beter op zijn plek was bij een kleine daarop toegesneden organisatie als het Platform Opbouwwerk.

Alle beperkingen die er ook zijn meewegend moet toch worden vastgesteld dat een aantal algemene en specifieke condities voor het opbouwwerk verderop in de jaren negentig bepaald niet ongunstig zijn.

Nogmaals: "Tel uw zegeningen". De pessimisten onder u zullen zich ongetwijfeld al onrustig voelen bij een dergelijke "rozegeur en maneschijn-schets". Er moeten toch ook lichten op rood staan en dingen verschrikkelijk mis zitten. Ik kan de zwartijkers geruststellen: er zijn ook negatieve condities en ontwikkelingen. Ik verdeel die gemakshalve onder in nadelig werkende randcondities en - vanuit het

beoep gezien - nadelig uitwerkende beroepspraktijken. Een zeer negatieve randconditie is dat het opbouwwerk er niet in geslaagd is te voorkomen, dat de hoger geklassseerde opbouwwerkfuncties in de salarisregeling praktisch weggepoetst zijn. Daar is zwaar tegen geopponereerd; onder meer met als argument dat het daardoor niet langer mogelijk zou zijn dat de instellingen de kwaliteit in huis kunnen halen en houden, die nodig is om diagnoses en aanpakken te ontwikkelen voor wat in het jargon heet "complexe en ongestructureerde probleem-situaties". Aan de werkgeversorganisatie, de VOG, is nadrukkelijk voorgelaten dat het structureel "uitsnijden" van die kwaliteit betekent ervoor kiezen, dat die functie verhuist richting stadhouders en commerciële adviesbureaus.

Een tweede nadelige randconditie hangt deels met de voorgaande samen. Hoewel de uitwerking van gemeente tot gemeente verschilt, zijn de afgelopen vijf jaar in tal van steden fusies afgedwongen, die geleid hebben tot de vorming van wat ik maar Welzijns-RIAGG's noem en waarbinnen dan "ook" het opbouwwerk een plaats gekregen heeft.

Even afziend van allerlei reorganisatie- en bloedgroepenperikelen die deze ontwikkeling op veel plaatsen teweegbracht, is het fundamenteel nadelige van deze stand van zaken, dat het opbouwwerk daarmee dreigt te worden opgesloten in de enge welzijnssector, en in veel gevallen ook feitelijk opgesloten zit in die sector.

En dat - cynisch genoeg - in een tijdvak waarin juist het pleidooi voor brede sociale vernieuwing, samenlevingsopbouw en soms zelfs wederopbouw alom opklinkt.

Er is nog een derde negatieve randconditie, besloten liggend in de nieuwe financieringstechnieken die toenemend door gemeentebesturen gehanteerd worden.

Vormen van contract-financiering die verleiden tot wat ik maar noem een "hapklare brokken-productie". Waarbij een adequate diagnose van een samenlevingsvraagstuk het aflegt tegen de criteria van een boekhoudkundige systematiek. Samenlevingsvraagstuk, probleemoplossing en tijdspad blijken - zeer verwonderlijk - toenemend exact samen te vallen met de inhoud van het "Kitekat-blikje" dat het Gemeentebestuur de instelling voorhoudt.

U merkt het; als we de drie genoemde nadelig werkende randcondities op een rijtje zetten, te weten:

- * vervallen hogere functie-niveaus in het opbouwwerk;
 - * het opgenomen zijn van het werk binnen de setting van het specifieke gebied;
 - * het toenemend gehouden zijn aan extern gedefinieerde deelproducties binnen een bepaalde termijn;
- dan zijn we al heel dicht in de buurt van de beroepspraktijk gekomen; een beroepspraktijk die goedgevoelbaar natuurlijk geconditioneerd wordt door die gestapelde randvoorwaarden.

Wat daarmee dreigt is een routinematige beroepspraktijk waarbinnen nog maar zeer ten dele plaats is voor de opbouwwerker als sociaal-organisatorisch en strategisch adviseur van de territoriale of categorale primaire samenlevingsverbanden.

In een aantal gevallen dreigt de scheidslijn tussen opbouwwerk dienstbaar aan de "leef-wereld" van mensen en assistentie aan de beleidsdoelmerken van de "systeem-wereld" wel heel flinterdun of zelfs overschreden te worden. Juist in een tijdvak waarin alle instituties, van

Arbeidsbureau tot GSD, van politie tot gemeentelijke diensten dieper dan ooit te voren in de "leef-wereld" penetreren, dient het opbouwwerk letterlijk zijn plaats te weten. Het gaat mij er hier en nu niet om een deels ook weer valse polariteit tussen "het volk" enerzijds en "de instanties" anderzijds op te roepen, maar wel om vast te houden aan de specifieke contributie van het opbouwwerk, te weten dienstbaar in directe relatie (zo mogelijk opdrachts-relatie) met primaire verbanden van burgers, bewoners zo onverdeeld mogelijk steun te bieden aan hun positie, hun kansen en opties.

Op de eerder genoemde Conferentie in de Beurs van Berlage heb ik gesteld dat Sociale Vernieuwing in hoge mate een herverkavelings-operatie in en van de sociale ruimte dient te zijn. De richting van die herverkavelings-operatie is helder, wordt politiek en publicitair nu alom herhaald, maar werd al vele jaren voor de Sociale en Bestuurlijke vernieuwing door Oud-Directeur-Generaal Dr. Gradus Hendriks van WVC aangegeven:

"Getting back to people", oftewel: "Terug naar de mensen". Instaties en instanties zijn - onder bedreiging - zeer geneigd tot "reshuffling", "netwerk-operaties" en "joint ventures", maar weinig of niet tot het teruggeven van verantwoordelijkheden en competenties aan primaire samenlevingsverbanden.

Er zullen onder u ongetwijfeld sceptische toehoorders zijn, die dit een mooi verhaal vinden dat evenwel buiten de werkelijkheid staat. Immers, als je in de praktijk moet kiezen tussen "ontslag wegens ontbrekende financiering" en de acceptatie van niet geheel beroeps-zuivere project-

financiering dan liggen de zaken anders. Ik zal de laatste zijn dat te ontkennen. Bovendien, zelfs in het tijdperk dat er een speciale Rijkssubsidie-regeling Samenlevingsopbouw bestond, was een "loupe-zuivere" benadering van deze vragen ook lang niet altijd mogelijk.

As it net kin sa as it moat, dan moat it mar sa as it kin, aldus een uiteraard nuchter Fries spreekwoord. Toch ligt in een overmaat van pragmatiek een gevaarlijke valkuil, te weten dat de specifieke missie van het beroep gelidelijk aan achter de horizon verdwijnt en stukje bij beetje de opbouwwerker een metamorfose ondergaat richting een waarde vrije "sociaal-"technocraat.

Wat kan er gedaan worden om een ethisch en inhoudelijk "verval" van het beroep te voorkomen. Laten we dan allereerst naar de beroeps-praktijk zelf kijken. Waarom zitten we zo opgesloten in de valkuil van de pragmatiek, van het opportunisme?

Natuurlijk, er zijn de nadelige randvoorwaarden die ik schilderde. Maar was en is de meerwaarde van opbouwwerk nu juist niet gelegen in het feit dat het de kennis en vaardigheden in zich draagt onfortuinlijke condities te ontstijgen, om te smeden of desnoods te omzeilen?

Dames en Heren, daar zit de "crux":

het opbouwwerk heeft zich in de praktijk te uitsluitend "beschäftigt" met een van haar taken, te weten: ondersteuning; ondersteuningswerk binnen voor-gecodeerde project-contexten, ondersteuningswerk binnen voor-gecodeerde trajecten, ondersteuningswerk als niet onverdienstelijke deeltaak binnen beleidsbepaalde doelstellingen en projecten.

De tweede taak van het opbouwwerk, ook te vinden in het Beroepsprofiel Opbouwwerker is evenwel ernstig in de versukkeling geraakt. Dat is het opbouwwerk als "ontwikkelaar", als "sociaal ontwerper", als "sociaal innovator", het opbouwwerk als vernieuwende sociale architectuur. Wie deeltaaken verricht in voorgecodeerde oplossingsroutes wordt toenemend afhankelijk van bestaande randcondities. Wie uitdagingen aangaat en loepbare ontwerpen maakt, creëert randcondities. Het is voor de toekomstwaarde van het opbouwwerk essentieel dat het in de praktijk die tweede taak nadrukkelijk naar voren gaat halen. Niet om die ontwerp-taak in de plaats van de ondersteuningstaak te stellen: nee, juist in een goed gedoseerde combinatie van beide ligt het antwoord.

Een opbouwwerkpraktijk die dat weet te realiseren, heeft een aanmerkelijk grotere meer-waarde voor zijn opdrachtgevers in de buurten, wijken en andere verbanden; en ook voor zijn financiers; en wint aan eigenstandige professionaliteit. Immers, creatieve en productieve dienstbaarheid ten dienste van de samenlevingsopbouw was en is de essentiële opgave voor de beroepsbeoefenaar opbouwwerker.

door Gerrit Mosk

De inleidingen en de onderstaande stellingen zijn het kader voor de discussie, onder leiding van S. Louwsma.

H. Broekman: Inhoudelijk zal er op korte termijn nauwelijks invloed uitgaan op de beroepspraktijk van het opbouwwerk door de komst van Culturele en Maatschappelijke Vorming. Dit laat onverlet het grote belang voor de opbouwwerkopleidingen van de herstructureringsoperatie.

G. Mosk: De zorg voor kwaliteit in de beroepsuitoefening wordt eerder door de praktijk gevoed dan door de opleiding.

D. Bindraban: Het ontbreken van zelfkritiek bij de opbouwwerk(st)er, maakt dat de opbouwwerk(st)er non-succes van zijn/haar verrichtingen bij de allochtone groep legt.

W. van de Leur: De opbouwwerkpraktijk verwaarloost hardnekkig de taak ontwerper en innovator te zijn; en verliest daardoor aan eigenheid en maatschappelijk belang.

Opleiding en beroep

Broekman: Zowel uit het onderzoek van Mosk, als uit gesprekken met directeurs van instellingen en stagiaires blijkt dat er een behoefte aan praktische kennis is. In mijn lezing heb ik echter algemene communicatie- en organisatiekwaliteiten genoemd die ook de essentie van het werk uitmaken. De resultaten van het onderzoek en mijn verhaal lijken haaks op elkaar te staan. Welke conclusie trekt Mosk hieruit?

Mosk: Vraagt zich af of er een tegenstelling is tussen hetgeen hij uit zijn onderzoek destilleert en hetgeen Broekman stelt. Wat opvalt is dat kennisgemis gekoppeld is aan de specifieke werksituatie. Een dubbele deskundigheid is door de opleiding niet te realiseren. Die zal in de praktijk moeten worden opgebouwd. De opleiding heeft maar een beperkte capaciteit aan tijd. Je kunt niet aan alle vragen van de praktijk voldoen. Voor wat betreft de algemene kennis en vaardigheden wordt door de opleiding in redelijke mate voorzien. De opleiding aan de NHL heeft recentelijk een verbreding ondergaan. Bovendien worden nu de

ondersteunende vakken uitdrukkelijk inhoudelijk gekoppeld aan de twee studierichtingen MWD en CMV.

Publiek: Het verhaal van Van de Leur staat haaks op dat van Broekman. Bij Van de Leur een emancipatorische opvatting en bij Broekman een pragmatische invalshoek. Als Broekman trendsetter wordt

voor de CMV-opleidingen zal het opbouwwerk dan niet beperkt worden tot het bewijzen van lippendienst aan de gemeentelijke overheid?

Van de Leur: Ik heb het niet gehad over de arbeidsmarktchansen van de modaal afgestudeerde CMV-er. Mijn achtergrond is opbouwwerk. Je ziet wel een ontwikkeling naar het creëren van sociaal-technocraten. Dat heeft te maken met sturelementen zoals ik die genoemd heb. De inhoudelijke sturing is bij de instelling weggehaald. Het management zit er voor de kwantiteit van de instelling; voor de continuïteit van de onderneming. Ongeacht aan welk produkt de omzet weggaat. Dat is voor het management geen probleem.

De inhoudelijke sturing wordt niet meer gecontroleerd door de manager van de instelling, maar dikwijls door de beleidsambtenaar vanuit het stadhuis. Die stellen de (deel)trajecten vast, de werkverdeling, etc. En dan ontstaat het sociaal-technocratische.

Publiek: Geeft Broekman juist aan die ontwikkeling geen ondersteuning?

Broekman: Er dreigen misverstanden. Ten eerste is er een verschil tussen het bestuurlijk concept CMV en opbouwwerk. Het is heel moeilijk om dat CMV-concept intellectueel te onderbouwen en in zinnige lesprogramma's onder te brengen, waarna je bovendien meer doet dan lippendienst te bewijzen aan de nieuwe situatie. Het fascinerende, het eigene, het onlosmakelijke van de expertise van opbouwwerk is, dat het ideologie met praktisch handelen weet te verbinden. Niet alleen dat hij de technieken van de technocraat kent en kan toepassen, maar dit vanuit een visie doet. Ik heb het idee dat er weer behoefte is aan visie, aan ideologie. We moeten echter niet de fouten maken van de jaren zeventig. Maar het is

wel duidelijk dat de accentuering van marketing- en managementvaardigheden en het uitrusten van de opbouwwerkers met de kennis uit die wereld weer om een complement vraagt. Ik zou dat waar mogelijk willen steunen en ik onderken ook het belang daarvan.

Budget en produktontwerp

Publiek: Het probleem van het welzijnswerk is dat ze te maken heeft met beleidsmakers die niet vragen om visie, om ideologie, maar wel hoe goedkoop het kan.

Van de Leur: Het is een misverstand om te menen dat het zo goedkoop mogelijk moet. Er gaat geld genoeg om. Het geld wordt alleen anders aangewend. Het opbouwwerk zelf is verantwoordelijk voor het feit dat bepaalde budgetstromen niet meer bij haar terechtkomen. Het opbouwwerk ontwerpt onvoldoende actief oplossingsconcepten, laat staan dat ze die goed verkoopt. Zo worden commerciële adviesbureau's e.d. ingehuurd, die dagtarieven kennen waarbij binnen een week anderhalf opbouwwerkstafkracht budgettair besteed is. Ik wil daar mee zeggen dat het geld er wel is.

Opbouwwerk heeft eigenlijk een unieke kans om zelf dat geld te benutten. Opbouwwerk heeft de mogelijkheid om oplossingsontwerpen, mede gedragen door de bevolking, op de politieke agenda naar voren te schuiven. De opbouwwerker is de enige die zijn oplossingen mee kan verbinden aan adhesie. Dat vraagt wel dat het opbouwwerk dat soort ontwerpen maakt en ook daadwerkelijk acquisitie bedrijft.

Publiek: Er is een tendens dat de overheid niet staat te springen naar dat draagvlak onder de bevolking. Wat blijft er over: een technocratische aanpak van de overheid.

Van de Leur: Natuurlijk is die tendens er ook. Tegelijkertijd is er ook politieke en sociale vernieuwing. En blijft er een volksvertegenwoordiging die aangesproken kan worden. Als je samen met bevolkingsgroepen oplossingen voor substantiële zaken kunt ontwikkelen en naar voren brengt dan heb je meer kansen. Het opbouwwerk zou daar meer initiatief in moeten nemen. Je moet er voor waken om in een sociaal-technocratische rol gedrukt te worden en de positie van randfiguur in te nemen in de door de gemeente geëntameerde projecten.

Publiek: Waarom presenteert het opbouwwerk dat soort oplossingsconcepten de laatste tijd niet meer?

Van de Leur: De negatieve randcondities zoals ik die genoemd in mijn lezing zijn daar o.a. debet aan. Het opbouwwerk is ook in allerlei reorganisatieprocessen verstrikt geraakt.

Publiek: Zou de nieuwe CMV-studierichting een rol kunnen spelen in de sociale ontwerp-, innovatietaak van het opbouwwerk?

Van de Leur: Communiceren, organiseren moeten hoofdkenmerken zijn. Maar het sociaal agogische is niet gericht op grotere samenlevingsverbanden, zeker niet op maatschappelijke oplossingen. Aan "produktontwerp" zou veel meer gedaan moeten worden. Ook vanuit de opleiding.

Andere disciplines

Publiek: Moet het opbouwwerk zich nog wel expliciet profileren, of moet ze leren om verbandingen te leggen met andere disciplines uit het welzijnswerk?

Van de Leur: Ik ben altijd voorstander geweest van dubbele deskundigheid: opbouwwerker/jurist, opbouwwerker/stedebouwkundige, etc. Verbindingen met de muziekscholen e.d. heb ik nooit gezien. In de dagelijkse praktijk heeft het opbouwwerk voor 80% woningbouwcorporaties en stedebouwkundigen in de nek.

Publiek: Als het gaat om afstemming tussen verschillende disciplines en hoe die in een opleiding vormgegeven kan worden, wil ik de invalshoek van de welzijnspraktijk daar tegen over zetten. De praktijk leert vaak dat bevolkingsgroepen waarmee je werkt niet starten met het idee dat de samenhang, afstemming tussen disciplines in het voordeel van de eigen strategie is. Maar wel gaandeweg door het ontwikkelen van een netwerk van bondgenoten in een gezamenlijk proces (groep én opbouwwerker) ontdekt wat de waarde is van het bijeenbrengen van disciplines. Met andere woorden niet een theoretisch concept neerleggen in een opleiding (systeendenken), maar vanuit de praktijk (leefwereld) zien, waar je inderdaad inzicht en vaardigheden bij groepen kunt inbouwen om uiteindelijk wel bij datzelfde concept van interdisciplinaire samenwerking terecht te komen.

De gemeente

Publiek: In de discussie is er tussen de regels door nogal wat kritiek op de gemeentelijke overheid gekomen. Maar zowel gemeente als welzijnswerk heeft dezelfde burger als klant. Zou gemeente en opbouwwerk niet elkaars bondgenoot moeten zijn? Want beleidsambtenaren zitten niet alleen achter de kassa, maar hebben ook een visie.

Van de Leur: De rechter, de officier van justitie en de advocaat hebben alle drie dezelfde bijesklant als klant en ze hebben alle drie dezelfde opleiding. Toch is het heel goed dat ze uit verschillende posities anders omgaan met de maatschappelijk realiteit.

Mosk: De positie en daarmee taak en verantwoordelijkheid van opbouwwerk, politieke partij en overheid is

telkens verschillend. En die positie bepaald de invalshoek van waaruit en hoe je aan maatschappelijk problematiek werkt.

Uit het onderzoek blijkt wel dat de vraag actueel is hoe je met de gemeentelijke overheid om moet gaan: wanneer kan ik de gemeente als bondgenoot zien, wanneer als tegenstander. Immers in de ene kwestie kan de gemeente bondgenoot zijn en in een andere zaak tegenstander. Deze strategische rolverschillen van de overheid kunnen inderdaad verwarring bij werkers veroorzaken.

Allochtonen

Publiek: Hoe moet je overweg met je standaardmethodieken als er een communicatiekloof is door het niet spreken van elkaars taal. Een tolk stagneert, reduceert wederzijds vertrouwen en kan shockerend werken, omdat de allochoon zelf het idee heeft goed Nederlands te spreken.

Bindraban: Een tolk is een mogelijkheid. Kijk ook of er Nederlands taalvermogen in het gezin aanwezig is. Misschien kan dat aangewend worden. Maar dat is afhankelijk van de problematiek: de man zal zijn probleem niet laten vertalen door een kind van hem. Ik ben een sterke voorstander van deelname van allochtonen in de basiseducatie, gekoppeld aan maatschappelijke

oriëntatie.

Publiek: Als mensen met een probleem zitten, kun je niet zeggen ga eerst maar Nederlands leren.

Bindraban: Nee, maar er moet wel creatief gewerkt worden.

Publiek: Je mag ook niet van een opbouwopleiding verwachten dat die alle vreemde talen leert waarmee de allochtonen-opbouwwerker in aanraking komt. M.a.w. de aansluiting tussen praktijk en opleiding is niet zo eenvoudig.

Bindraban: In de opleiding wordt wel globaal allochtonen-problematiek behandeld, maar ik vind dat er meer ruimte voor moet komen.

Broekman: Het gevaar dreigt dat de vierjarige initiële opleiding als een worst propvol gestopt wordt. Er moet nagedacht worden over post-HBO opleidingen. Dit stelsel ligt momenteel op zijn rug. Er is geen vervolg op initieel onderwijs in de vorm van bijscholing, specialistische cursussen. Er zou op regionaal niveau een aanbod gedaan moeten worden, aansluitend op de behoefte van praktijkwerkers.

Raakvlakken

Een simpele titel voor een nieuwe rubriek in MO. Maar schijn bedriegt. Zo simpel is het niet. Een raakvlak duidt op het bestaan van twee vlakken die elkaar raken. Zij hebben een verbindingslijn die vanuit een andere gezichtshoek ook een breuklijn is. Er zit spanning in deze titel. Een raakvlak houdt een verbinding in met een ander vlak, maar is tevens een breuk. Dit betekent dat in deze rubriek grenzen, en breuken aan de orde komen, maar ook verbindingen, grensverlegging, kansen en mogelijkheden.

Als eerste onderwerp in deze rubriek stel ik een maatschappelijke milieuramp aan de orde. Een ramp, die maatschappelijke verhoudingen verziekt, humaniteit aantast en een terugval qua beschavingsnivo inhoudt.

Om welke ramp gaat het?

Aan 100.000-den mensen wordt het perspectief op een zo normaal mogelijk zelfstandig bestaan ontnomen. Om wie gaat het? Mensen met een functiestoornis, met een handicap, met een chronische ziekte; mensen die vandaag of morgen een blijvend letsel oplopen door een verkeersongeval; kinderen die vandaag of morgen geboren worden waarbij iets fout is in hun erfelijke aanleg. Wat is de dreiging? Uitgesloten worden uit de samenleving, isolement en een onnodige vernederende afhankelijkheid. Deze gevolgen zijn voor de betrokkenen zelf, hun primaire leefverbanden voorspelbaar. Van de maatschappelijke effecten hebben we nog geen idee. Locale bestuurders worden met een onmogelijke macht opgezadeld, die ingrijpt in de persoonlijke levenssfeer. Van dit type macht gaat een grote dreiging uit, omdat deze ingrepen moeilijk controleerbaar, toetsbaar zijn op hun rechtmatigheid. Zijn er oorzaken aan te wijzen? Er is verkeerd gecalculiseerd, door slechte boekhouders en kortzichtige investeerders. Er zijn door de VNG belangen verkwanseld van 650 gemeenten. Voor een ideologisch bord linzen zijn de gemeenten opgezadeld met een onbetaalbare last. Dit zijn symptomen van een dieper liggend proces. We zakken niet alleen door de vloeren van de sociale zekerheid, maar moeten vast stellen dat ons beschavingsnivo daalt. Deze bodemdaling hebben we niet meer in de hand. Hiermee zit Nederland in een gevarezone en zijn we in maatschappelijk opzicht een risicosamenleving geworden, die niet

meer verzekeraar is.

Waar heb ik het over? Een nieuwe wet. De ontwerpwet Voorzieningen Gehandicapten. Deze regelt de zorgplicht van gemeenten voor alle Nederlanders met een handicap. Hij gaat op 1 januari 1994 naar vervoerwachting in. De gemeenten hebben de zorg voor woon, en vervoersvoorzieningen. Een opgave, waar ca. 3 miljard voor nodig is en waar 1,2 miljard beschikbaar wordt gesteld. Een te laag budget en geen kennis van zaken, dat is de situatie waar de gemeenten in zitten.

Raakvlakken; die zijn er vele: het ouderenbeleid, volkshuisvesting, ruimtelijke ordening, vervoer, gezondheidszorg en inkomensbeleid. Kan het opbouwwerk dit probleem oplossen; Nee. Kan het opbouwwerk een bijdrage leveren aan een oplossing; Nee. Waarom dan dit signaal in deze rubriek? De organisatiegraad van de betrokkenen op gemeentelijk nivo is laag. Er zijn ca. 20 lokale organisaties van mensen met een handicap, die redelijk functioneren. Er zijn 180 gemeentelijke werkgroepen, die niet zijn opgezet om een taak als belangenbehartiging in de sfeer van de wet voorzieningen gehandicapten op zich te nemen. 100 Gemeenten worden bereikt via regionale organisaties. In de overige bestaan geen organisaties van direct betrokkenen. De samenwerkingsverbanden die nodig zijn om een vuist te maken moeten nog gesmeed worden en zullen complex blijken te zijn. De ouderenorganisaties hebben een redelijk potentieel, maar zullen zich moeten heroriënteren en hergroeperen. De inhoudelijke problematiek is complex. Het is een braakliggend terrein. Hoe te handelen en hoe met deze situaties strategisch om te gaan is nog een open vraag. Kan het opbouwwerk iets betekenen voor de organisaties van de betrok-

kenen? Ik denk van wel. Er zal veel georganiseerd, geleerd en ontwikkeld moeten worden. Opbouwwerkkennis en ervaring kunnen hun nut bewijzen. Van een oplossing, van een structurele verandering is geen sprake. Betrokkenen staan met de rug tegen een muur met een lokale overheid, die voor een onmogelijke taak staat. Er uithalen wat erin zit, maken wat ervan te maken valt dat lijken de doelen van de hoofdrolspelers. Zij zijn tot elkaar veroordeeld. Een raakvlak als verbinding of breuklijn?

door: Piet Vreeswijk, voormalig hoofd van de afdeling opbouwwerk CRM/WVC, coördinator ondersteuning gehandicaptenraad

Wat is de Coronagroep?

De Coronagroep is een initiatief van de landelijke belangenorganisaties van van gehandicapten en arbeidsongeschikten, met ondersteuning van een aantal deskundigen. Naar aanleiding van de kabinetsplannen tot ingrijpen in de WAO is het gelijknamige initiatief uit 1986 nieuw leven ingeblazen. De toenmalige Coronagroep dankte zijn naam aan Hotel Corona, gelegen aan het Buitenhof. Vanuit dit hotel voorzagen de volksvertegenwoordigers en de pers van commentaar bij de behandeling van de Stelselherziening Sociale Zekerheid.

In de huidige Coronagroep hebben zich de volgende organisaties verenigd; het Landelijk WAO-beraad, het Landelijk Samenwerkingsverband van regionale WAO-platforms, de Gehandicaptenraad, de werkgroep De Arme Kant van Nederland, het Samenwerkingsverband Mensen zonder betaald Werk en de Stichting Dienstverleners Gehandicapten. De Coronagroep wordt op persoonlijke titel ondersteund door medewerkers van het Nederlands Instituut voor onderzoek naar Maatschappelijke Opbouw, de vakgroep Sociale Economie van de Rijksuniversiteit Utrecht, de Gemeenschappelijke Medische Dienst, het Studiecentrum Arbeid en Gezondheid van de Universiteit van Amsterdam en het Instituut Sociale Raadslieden Den Haag. Doel van de Coronagroep is het beïnvloeden van de maatschappelijke discussie en de politieke besluitvorming over de voorgenomen ingrepen in de arbeidsongeschiktheids-regelingen.

Coronagroep-standpunt:

De Coronagroep is ernstig bezorgd dat grote groepen werknemers zich niet particulier tegen arbeidsongeschiktheid kunnen bijverzekeren. De verzekeraars zullen in de minst ongunstige situatie het nieuwe criterium voor arbeidsongeschiktheid hanteren, zoals dat door de uitvoeringsorganen wordt toegepast: de gevolgen van ziekte en gebrek moeten rechtstreeks en objectief medisch vastgesteld worden. Het is echter ook mogelijk dat de verzekeraars een strengere criterium zullen hanteren. Daardoor kunnen mensen met psychische klachten en chronisch zieken problemen onderkennen. Voorts vallen grote groepen mensen buiten de boot omdat het kabinet een acceptatieplicht voor bij-

verzekeringen afwijst. Ook de verzekeraars hebben kenbaar gemaakt dat ze absoluut geen acceptatieplicht wensen. Dit betekent dat verzekeraars de mogelijkheid hebben om mensen te weigeren. Mensen die niet of nauwelijks toegang tot bijverzekering zullen hebben zijn die met een ziekteverleden, chronische patiënten, of sero-positieven. Andere groepen waarvoor verzekering moeilijk zal zijn, zijn zij die na 25 januari in de Ziektewet terecht komen, mensen zonder een vast dienstverband en mensen die zonder aanstellingskeuring aan het werk zijn gekomen. Dit blijkt uit de plannen van de verzekeraars.

Naast deze groepen, die om gezondheidsredenen in de problemen komen, krijgen ook de ruim anderhalf miljoen werknemers die niet onder een CAO vallen met het strenge acceptatiebeleid van de verzekeraars te maken.

Staatssecretaris Ter Veld benadrukte dat het de individuele verantwoordelijkheid van de werknemer is om zich aanvullend te verzekeren.

De Coronagroep stelt vast dat voor zeer veel mensen de keuzevrijheid nog meer wordt beperkt. De verzekeraars willen dat de collectieve arbeidsongeschiktheidsverzekering een verplicht onderdeel van de arbeidsvoorwaarden wordt. Daardoor hebben werknemers geen individuele keuzevrijheid meer om te bepalen of ze een verzekering willen en zo ja bij welke maatschappij. Er is dus wel een verzekeringsplicht, maar geen acceptatieplicht.

Op dit moment is nog onduidelijk wie de premies voor deze verzekeringen moeten gaan betalen. De werkgeversorganisaties vinden dat de werknemers deze moeten betalen. Deze worden dan met hoge kosten geconfronteerd, namelijk zowel de WAO-premie als de premie voor de particuliere arbeids-

ongeschiktheidsverzekering. Dit werkt door op de arbeidsmobiliteit: werknemers zullen wel drie keer nadenken voor ze solliciteren bij een ander bedrijf, waar ze veel meer moeten betalen voor hun verzekeringspremie. Als de werkgevers de premie moeten betalen, leidt dat tot een strengere wervings- en selectiebeleid.

Princiepueel punt is dat de afbraak van de collectieve verzekeringen de solidariteit tussen gezonde en ongezonde mensen steeds meer aantast.

Om deze redenen vindt de Coronagroep dat het kabinet moet kunnen garanderen dat alle werknemers zich tegen een betaalbare premie kunnen bijverzekeren.

(Den Haag, 28 januari 1993).

HSA001000107
110
Tijdschriften MO